

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу групи 472-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Ропчан Владислав Іванович _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Сокровольська Наталія Ярославівна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ травня 2025 р.*

*Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Ропчан В.І. Сучасний стан та перспективи розвитку державної фінансової політики. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2025.

Проведено критичний аналіз сучасної наукової літератури та нормативно-правових джерел з метою з'ясування сутності, структурних компонентів та механізмів реалізації державної фінансової політики. Визначено, що державна фінансова політика є цілеспрямованим впливом держави на фінансову систему з метою забезпечення макроекономічної стабільності, сталого розвитку, соціальної справедливості та ефективного використання публічних фінансів.

Проаналізовано сучасний стан фінансової політики України в умовах воєнного стану, підвищеної інфляції, трансформації соціальних видатків і необхідності оптимізації державних ресурсів. Окреслено пріоритети фінансової стратегії на середньострокову перспективу, включаючи цифровізацію фінансового управління, посилення бюджетної автономії громад, забезпечення стійкості системи державних фінансів та подолання тіньової економіки.

Ключові слова: фінансова політика, державна фінансова політика, бюджетна система, макрофінансова стабільність, податкова стратегія, фіскальна безпека, економічне зростання.

ANNOTATION

Ropchan V.I. The Current State and Prospects for the Development of State Financial Policy. – Manuscript. Qualification work for obtaining the first (bachelor) level of higher education in specialty 072 – Finance, banking and insurance. Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025.

A critical analysis of modern scientific literature and regulatory sources was conducted to clarify the essence, structural components, and implementation mechanisms of state financial policy. It was determined that state financial policy is a purposeful influence of the state on the financial system aimed at ensuring macroeconomic stability, sustainable development, social justice, and the effective use of public finances.

The current state of Ukraine's financial policy is analyzed in the context of martial law, increased inflation, transformation of social expenditures, and the need to optimize state resources. The paper outlines medium-term financial strategy priorities, including the digitalization of financial management, strengthening budgetary autonomy of communities, ensuring the resilience of the public finance system, and tackling the shadow economy.

Keywords: financial policy, state financial policy, budgetary system, macro-financial stability, tax strategy, fiscal security, economic growth

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ В.І. Ропчан

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	7
1.1 Сутність фінансової політики, її значення та роль у житті держави.....	7
1.2. Особливості формування та реалізації фінансової політики держави.....	16
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	25
2.1. Аналіз показників державної фінансової політики.....	25
2.2. Аналіз впливу війни на реалізацію державної фінансової політики.....	40
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	45
3.1. Шляхи покращення ефективності фінансової політики держави ...	45
3.2. Світовий досвід реалізації державної фінансової політики	50
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

В умовах функціонування ринкової економіки надзвичайно важливо своєчасно реагувати на коливання та трансформації, що відбуваються на світових фінансових ринках. Сучасний глобалізований простір не залишає жодної країни повністю ізольованою чи незалежною від зовнішніх впливів. Негативні економічні явища останніх років особливо гостро позначилися на кількох країнах, однак їх наслідки відчули практично всі держави, включаючи Україну. Це зумовило необхідність перегляду як поточних, так і довгострокових пріоритетів у фінансовій політиці.

Основою ефективної державної фінансової стратегії виступає чітко сформована й орієнтована на реальні потреби фінансова політика на рівні суб'єктів господарювання. В умовах, коли підприємства самостійно здійснюють управління своїми фінансовими потоками, виникає потреба в системному підході до формування внутрішньої фінансової політики. Така політика повинна охоплювати визначення періоду планування, підходи до розрахунків прогнозних показників, процедуру складання фінансових планів і механізми внутрішнього фінансового контролю. Окрім цього, вона має врегульовувати взаємодію між структурними підрозділами підприємства, а також формалізувати відносини з контрагентами.

Актуальним залишається питання системності у застосуванні фінансової політики, а також її значення у процесах фінансового планування та управління ресурсами. Практика свідчить, що ступінь цілісності або, навпаки, фрагментарності реалізації фінансової політики безпосередньо залежить від обраної концепції фінансового планування і моделі управління, що діє в конкретних організаційних чи економічних умовах.

Сьогодні поняття «фінансова політика» набуває все більшої актуальності як у державному секторі, так і на рівні підприємств. Сфера її впливу охоплює не лише державні інституції, а й бізнес-структури, домогосподарства та окремі

галузі економіки. У кожному з випадків фінансова політика формується відповідно до характеру та складності поставлених цілей. При цьому серед науковців та практиків досі не існує єдиного підходу до її визначення, що свідчить про багатогранність і динамічність цієї категорії у сучасних економічних умовах.

Проблематика фінансової політики як ключової складової економічної політики держави була предметом численних наукових досліджень, у яких розглядалися її функціональне наповнення, зміст, завдання та концептуальні засади формування ефективної фінансової стратегії. У цьому контексті заслуговують на увагу праці відомих зарубіжних і вітчизняних вчених, серед яких слід відзначити Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Дж. М. Кейнса, Е. Ліндаля, А. Маршалла, Дж. Армоура, Д. Андрея, Л. Енрікеса, К. Майєра, Дж. Пайна, І. Ларса, Д. Свенсона, Д. Брюммерхорфа, І. Адаменка, О. Василика, В. Федосова, В. Опаріна, Т. Сіташ, Д. Ванькович, А. Колєсова, Д. Задихайла, М. Грідчину, В. Дем'янишина, А. Нестеренко, М. Петричко, Г. Возняк, В. Оспіщеву та інших.

Однак, аналіз наукових джерел свідчить, що здебільшого поняття фінансової політики досліджується фрагментарно — в межах окремих її напрямів, таких як податкова, бюджетна чи боргова політика. Недостатньо уваги приділено вивченню взаємозв'язку між цими елементами, а також комплексному оцінюванню результативності та ефективності фінансової політики у контексті досягнення макроекономічних цілей держави.

У зв'язку з цим основна мета даного дослідження полягає в теоретичному узагальненні сутності фінансової політики, виявленні її значення в системі управління державою та обґрунтуванні її ролі як інструменту забезпечення економічної стабільності, соціального розвитку та стратегічного зростання.

Для досягнення поставленої мети у межах дослідження необхідно розв'язати такі завдання:

- розкрити теоретико-методологічні засади фінансової політики та з'ясувати її роль у забезпеченні сталого економічного розвитку;
- здійснити аналіз сучасного стану фінансової політики України з

урахуванням ключових макроекономічних індикаторів;

- окреслити основні тенденції трансформації фінансової політики на нинішньому етапі розвитку держави;
- провести оцінку ефективності реалізації інструментів фінансової політики, зокрема у сфері оподаткування, бюджетного регулювання та державного боргу;
- розробити практичні пропозиції щодо удосконалення механізмів фінансової політики з урахуванням сучасних викликів та результатів аналітичного дослідження.

Об'єктом дослідження виступає система реалізації фінансової політики держави як сукупність заходів регулювання економічної сфери на макрорівні.

Предметом дослідження є особливості оцінки фінансового стану держави та виявлення актуальних тенденцій розвитку фінансової політики в сучасних умовах.

У процесі дослідження застосовано комплекс методів, серед яких: аналітичний, абстрактно-логічний, методи синтезу та узагальнення, монографічний підхід, графічне моделювання, порівняльний аналіз, а також методи горизонтального й вертикального аналізу та коефіцієнтного прогнозування. Використання зазначених методичних інструментів дозволило здійснити всебічну оцінку фінансової політики та обґрунтувати практичні висновки.

Інформаційною основою роботи стали чинні нормативно-правові акти України, аналітичні матеріали з періодичних видань, результати наукових досліджень провідних українських і зарубіжних економістів, що стосуються проблематики фінансової політики. Також було використано офіційні статистичні дані державної фінансової звітності, зокрема показники доходів і видатків бюджету, співвідношення державного боргу до ВВП, рівень бюджетного дефіциту у відсотковому відношенні до валового внутрішнього продукту.

Наукова новизна полягає в узагальненні теоретико-методологічних підходів до визначення сутності фінансової політики як інструмента

макроекономічного регулювання, а також у систематизації сучасних викликів і тенденцій її розвитку в умовах воєнної економіки. У межах дослідження уточнено зміст категорії «фінансова політика» з урахуванням міжсекторальних взаємозв'язків, здійснено комплексну оцінку ефективності її реалізації на основі динаміки бюджетних показників, боргового навантаження та інфляційних процесів у період 2019–2024 років.

Практичне значення полягає у можливості використання сформульованих висновків і запропонованих рекомендацій органами державної влади, фінансовими аналітиками та фахівцями у сфері публічних фінансів для вдосконалення підходів до реалізації фінансової політики. Запропоновані напрями оптимізації податкових, бюджетних і боргових інструментів можуть бути використані в рамках стратегічного планування державних фінансів у період повоєнного відновлення та подальшого економічного зростання.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, визначено його наукову новизну та практичне значення. У першому розділі розглянуто теоретичні засади фінансової політики та її роль у системі державного управління. Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану фінансової політики в Україні, оцінці динаміки основних макроекономічних показників. У третьому розділі запропоновано практичні шляхи вдосконалення механізмів фінансової політики. Завершальні висновки узагальнюють результати дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність фінансової політики, її значення та роль у житті держави

Концептуальний підхід до забезпечення фінансової рівноваги в процесі планування формування та використання фінансових ресурсів визначає ключові етапи цього процесу, способи досягнення збалансованості ресурсів та реалізується через механізми фінансової політики підприємства. Категорія «фінансова політика» є інтегративною, оскільки поєднує у собі елементи як фінансів, так і політичного управління. Упродовж останніх років інтерес до проблеми визначення фінансової політики суттєво зріс — як з боку державних інституцій, так і з боку суб'єктів господарювання. Це питання активно обговорюється у наукових публікаціях, однак остаточного узгодження щодо його теоретичного змісту наразі не досягнуто.

Згідно з тлумачним словником В. Даля, термін «політика» походить з грецької мови та означає «науку державного управління», а також охоплює «наміри, види та цілі управління, відомі не всім» [6, 23]. У XX столітті західні економісти суттєво розширили значення цього поняття. Так, у 1930-х роках Рональд Коуз у своїй праці «Фірма, ринок і право» запропонував новий підхід до економічної політики, який включає не лише макроекономічний, але й мікроекономічний рівень. Учений наголошував, що основне завдання економічної політики полягає у створенні таких умов, за яких індивідуальні економічні рішення приводять до оптимального результату для системи в цілому. У своїх висновках він зазначав, що «оптимальними рішеннями є ті, що максимізують загальну цінність виробництва», а головне завдання економічної політики полягає у виборі таких правових і адміністративних норм, які забезпечують це максимальне значення [6, 24].

Незважаючи на глибину досліджень, західна економічна наука досі не

надала універсального визначення поняття «фінансова політика». Так, Стенлі Фішер, Рудігер Дорнбуш і Річард Шмалензі [2, 87] не виокремлюють фінансову політику як окрему категорію, ототожнюючи її з фіскальною політикою. Подібний підхід простежується й у працях Кемпбела Р. Макконнела та Стенлі Л. Брю [8, с. 87], які трактують фінансову політику як поєднання бюджетної та фіскальної сфер. У свою чергу, Шарль Бланкарт [2, 26], розглядаючи політику як сукупність правил прийняття рішень, визначає фінансову політику як правила, якими керується держава в процесі формування результатів раціональної діяльності, акцентуючи при цьому, що масштаб державного втручання безпосередньо залежить від сформульованих правил ухвалення рішень.

Вітчизняна наукова думка щодо визначення фінансової політики як економічної категорії є доволі неоднозначною. Серед українських дослідників немає єдиного підходу до тлумачення цього поняття, що свідчить про його складність і міждисциплінарний характер. Так, фінансист М.І. Мітілін у праці «Основи фінансової науки» підкреслює договірну природу взаємодії між державою та громадянами: держава задовольняє суспільні потреби, а громадяни, зі свого боку, компенсують це шляхом сплати податків. Реалізація такого механізму здійснюється відповідно до встановлених державою правил — через

О.Д. Василик, який у навчальному посібнику «Державні фінанси України» трактує фінансову політику як сукупність дій держави, пов'язаних з організацією і використанням фінансових ресурсів з метою досягнення економічного й соціального прогресу [9, 120].

Водночас В.М. Опарін розглядає фінансову політику не як окрему категорію, а в межах ширшого поняття — моделей фінансових відносин у суспільстві. Він наголошує на тому, що держава відіграє ключову роль у розподільчих процесах, які охоплюють не лише державну сферу, а й усі соціально-економічні рівні [9, 56].

У зарубіжній літературі основна увага приділяється забезпеченню стабільності функціонування фінансової системи. Зокрема, вчені І. Ларс і О. Свенсон вказують, що саме ця функція є центральною у фінансовій політиці

[41]. Вітчизняні дослідники здебільшого розглядають мету фінансової політики ширше — як досягнення оптимального розподілу валового внутрішнього продукту між галузями економіки, регіонами та соціальними групами населення.

Окремі автори підходять до визначення мети фінансової політики більш глибоко та системно. Так, Д. Ванькович вважає, що метою фінансової політики є забезпечення синхронного функціонування процесів розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, підвищення конкурентоспроможності економіки через впровадження складних регуляторних структур, імплементацію моделей економічного зростання та впровадження системи оперативного макрофінансового прогнозування [6].

Г. Возняк, у свою чергу, вбачає ключову роль фінансової політики у забезпеченні економічного зростання через вплив на основні ринкові чинники — попит, пропозицію, споживання, заощадження та інвестиційну активність. На її думку, фінансова політика повинна бути чітко орієнтованою та спрямованою на досягнення компромісу між можливостями бюджету і суспільними потребами [10].

Таким чином, сучасна наукова думка демонструє як спроби системного осмислення фінансової політики в цілому, так і зосередження уваги на її окремих складових. Це свідчить про потребу подальшого узагальнення існуючих підходів і формування комплексного бачення фінансової політики як цілісного управлінського інструменту в умовах сучасної економіки.

Ознайомлення з науковими працями вітчизняних економістів, зокрема І. Адаменка, Д. Брюммерхорфа, О. Василика, В. Федосова, В. Опаріна, Т. Сіташ, Д. Ваньковича, А. Колєсова, М. Петричко, В. Дем'янишина та інших дослідників, дозволяє виділити ключові складові фінансової політики, які переважно трактуються як самостійні підсистеми. До таких відносять: — податкову політику; — бюджетно-фінансову політику; — грошово-кредитну (монетарну) політику.

Кожна з цих складових має власну специфіку: мету, інструментарій, суб'єктів реалізації та сферу впливу у межах фінансових відносин.

Так, бюджетна політика розглядається як засіб стимулювання соціально-економічного розвитку за допомогою розподілу й використання коштів централізованого бюджету з метою підтримки стабільності економіки та функціонування ключових галузей, зокрема соціальної та екологічної сфер. Вона реалізується через поєднання адміністративних і економічних заходів, серед яких основну роль відіграють бюджетні й податкові інструменти. М. Петричко та М. Басара підкреслюють, що бюджетна політика є важливим засобом впливу на динаміку валового внутрішнього продукту та досягнення економічної стабілізації [17]. Водночас, В. Дем'янишин акцентує увагу на ключовому протиріччі бюджетної політики — необхідності поєднання обмежених ресурсів із суперечливими інтересами різних соціальних груп [17].

Податкова політика, зі свого боку, орієнтована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження, стимулювання суспільно корисної діяльності суб'єктів господарювання та забезпечення соціальної справедливості у сфері оподаткування. Її реалізація відбувається шляхом формування відповідної нормативно-правової бази, встановлення податків і обов'язкових платежів. Податкова політика є потужним інструментом перерозподілу прибутку, впливу на інвестиційну активність, заощадження та обсяги споживання. Грошово-кредитна політика включає комплекс заходів, спрямованих на регулювання грошового обігу та забезпечення стабільності національної валюти. Основними об'єктами впливу виступають грошова маса, валютний курс, процентні ставки, швидкість обігу грошей. Серед її інструментів — регулювання обов'язкових резервів для банків, управління обліковою ставкою, рефінансування, операції з цінними паперами, регулювання зовнішніх потоків капіталу, а також випуск і обіг боргових інструментів держави. Монетарна політика використовується як для активізації ділової активності у періоди спаду, так і для стримування надмірного економічного зростання у фазі «перегріву» економіки.

Зазначене бачення структури фінансової політики є найбільш поширеним у вітчизняній науковій літературі. Водночас у зарубіжній економічній науці

поняття «фінансова політика» часто ототожнюється із термінами «фіскальна політика» та «монетарна політика». При цьому деякі дослідники трактують фіскальну політику як об'єднання податкової й бюджетної сфер, тоді як монетарну — як окремий самостійний напрям фінансового регулювання.

Проведений аналіз наукових підходів до трактування фінансової політики свідчить про наявність широкого спектра інтерпретацій її сутності. Усі розглянуті визначення базуються на певних теоретико-методологічних критеріях або акцентують увагу на окремих концептуальних аспектах. Такий підхід, хоча і не забезпечує єдиної дефініції, дозволяє говорити про багатовекторність функцій та завдань фінансової політики.

Систематизація наведених у літературі визначень і наукових позицій дала змогу виокремити основні характерні риси фінансової політики: її виникнення зумовлене тим, що фінансові відносини не можуть функціонувати автономно, без втручання органів управління, які мають власні цілі та інтереси; вона є інструментом діяльності органів законодавчої та виконавчої влади; реалізується через певну систему цілей, інструментів, підходів, механізмів і методів регуляторного впливу; фінансова політика виступає засобом впливу держави на фінансові відносини, економічну динаміку та соціальний розвиток суспільства; у її центрі перебуває баланс інтересів державних структур, бізнесу та громадянського суспільства.

Різноманіття наукових підходів до трактування фінансової політики вказує на необхідність детального осмислення її основних аспектів. Зокрема, доцільним є уточнення таких її елементів, як: об'єкт впливу фінансової політики; специфіка формування та реалізації фінансової політики; інституційна архітектура, відповідальна за її розроблення та впровадження; інструментарій і методологічні підходи, що застосовуються у процесі реалізації політики.

Найперше розуміння сутності фінансової політики передбачає визначення її об'єкта, тобто того явища чи системи, на яку вона спрямована. Об'єктом фінансової політики, на нашу думку, виступає фінансова система держави.

Слово «система» (від грец. «поєднання», «цілісність») зазвичай

тракується як впорядкована сукупність взаємопов'язаних елементів. Відповідно, у науковому дискурсі фінансова система має кілька інтерпретацій.

Перший — інституційний підхід — розглядає фінансову систему як комплекс фінансових посередників, ринків капіталу та підтримувальних інституцій, які забезпечують ефективне функціонування фінансового ринку. Ці суб'єкти регламентують правила економічної поведінки, впроваджують грошово-кредитну політику та спрямовують заощадження на інвестиційні цілі, сприяючи тим самим економічному зростанню.

Другий — відносний підхід — зосереджується на трактуванні фінансової системи як сукупності фінансових відносин. Так, Юрій С.І. та В.М. Федосов характеризують її як систему розподільчих взаємин, які матеріалізуються у вигляді грошових потоків. Незважаючи на єдину сутність цих відносин, вони проявляються в різних формах і мають свої специфічні ознаки, що стосуються організації фінансової діяльності, формування та використання фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні держави, бізнесу та інших економічних суб'єктів [40].

Третій — інтегративний підхід — набув найбільшого поширення серед українських дослідників. У межах цього підходу фінансова система розглядається як цілісна структура, що охоплює сфери, ланки, суб'єкти та інституції, які функціонують у межах загальної системи економічного регулювання.

Аналіз наукових підходів до визначення сутності фінансової системи як об'єкта впливу фінансової політики дає змогу сформулювати кілька узагальнених положень.

1. Фінансова система виступає складною сукупністю взаємопов'язаних елементів, між якими існують стійкі зв'язки та взаємодія.

2. У її структурі виокремлюються основні складові, до яких належать: грошові потоки; зосереджені фінансові ресурси; інституційна основа (державні та приватні структури, що забезпечують функціонування системи); механізми фінансового регулювання.

3. До кола суб'єктів, що забезпечують функціонування фінансової системи, належать: домогосподарства, приватний бізнес, державні підприємства, фінансові посередники (банки, інвестиційні фонди), а також органи державної влади.

4. Взаємодія цих суб'єктів реалізується через систему фінансових відносин, що матеріалізуються у грошових потоках. У процесі руху фінансових ресурсів формуються централізовані та децентралізовані грошові фонди. Централізовані фонди створюються і використовуються державою для реалізації своїх функцій (державний і місцеві бюджети, фінанси державних підприємств, пенсійний фонд, фонди соціального страхування). Децентралізовані фонди формуються суб'єктами господарювання незалежно від форм власності.

5. До основних функцій фінансової системи належать: формування грошових фондів; ефективне використання фінансових ресурсів; контроль за їх цільовим і результативним використанням.

Виконання зазначених функцій потребує наявності чітко визначених суб'єктів фінансової політики, відповідних інструментів і механізмів реалізації.

Головним суб'єктом фінансової політики виступає держава, представлена органами законодавчої, виконавчої та фіскальної влади. Реалізація стратегічних цілей фінансової політики забезпечується через функціонування фінансового механізму, який включає систему методів, форм, інструментів, важелів, нормативного й інформаційного забезпечення, спрямованих на формування, розподіл і використання фінансових ресурсів.

До ключових сфер впливу фінансового механізму належать:

- Фінансове забезпечення процесів відтворення, що охоплює покриття виробничих витрат шляхом самофінансування, кредитування або бюджетного фінансування (через дотації, субсидії, субвенції тощо);

- Фінансове регулювання, яке здійснюється через перерозподіл частини доходів економічних суб'єктів та їх направлення до бюджетної системи й державних цільових фондів на потреби суспільства;

- Фінансове стимулювання, що реалізується через бюджетні стимули,

інвестиційні важелі, податкові пільги та фінансові санкції з метою підвищення ефективності діяльності господарюючих суб'єктів.

Ефективне функціонування фінансового механізму забезпечується його складовими, серед яких:

1. Методи: планування й прогнозування фінансових показників; впливу на економічну активність через фінансові відносини; перерозподілу національного доходу; фінансового контролю й нагляду.
2. Підходи до формування фінансових фондів, що визначають принципи централізації й децентралізації ресурсів.
3. Фінансові інструменти, які забезпечують формування, розподіл та використання ресурсів.
4. Нормативно-правова база, що включає закони, урядові постанови, нормативно-правові акти міністерств і відомств.
5. Інформаційне забезпечення, що є умовою для обґрунтованих фінансових рішень і контролю ефективності їх реалізації.

Отже, фінансова політика становить невід'ємну складову фінансової науки, що виконує функції практичного втілення її теоретичних положень. Її завдання полягає в реалізації цілей, сформульованих фінансовою теорією, через систему державних рішень, методів і інструментів. Хоча у теоретичному осмисленні можливе розмежування фінансової теорії та політики, на практиці процеси наукового обґрунтування та їх застосування відбуваються паралельно й взаємодоповнюються. При цьому фінансова політика, на відміну від суто наукового знання, має виразну прикладну спрямованість і передбачає використання імперативних механізмів впливу.

Найпоширенішим у сучасній літературі є визначення фінансової політики держави як цілеспрямованої діяльності органів влади щодо мобілізації фінансових ресурсів, їх раціонального розподілу та використання для реалізації функцій держави. У більш вузькому, інструментальному трактуванні ця категорія охоплює такі напрями, як бюджетна, податкова, кредитна, митна та цінова політика. Варто також зазначити, що фінансова політика розглядається як

інструмент реалізації економічної й соціальної політики, підтримуючи інші напрями державної стратегії — національні, геополітичні, оборонні. Сукупна дія цих векторів формує загальну архітектуру державної політики, у межах якої фінансова політика виконує провідну координаційну роль.

До основних завдань державної фінансової політики належать: розширення джерел залучення фінансових ресурсів і підвищення ефективності їх використання; структурна перебудова та модернізація національної економіки; підвищення рівня життя населення шляхом зміцнення соціального спрямування фінансових механізмів.

Таким чином, в умовах побудови ринкової економіки фінансова політика держави постає як система заходів щодо акумулювання та розподілу фінансових ресурсів задля стимулювання зростання валового внутрішнього продукту, стабілізації економіки та вирішення пріоритетних соціально-економічних проблем. Узагальнений аналіз свідчить про те, що на сучасному етапі фінансова система України є недостатньо збалансованою: ключову роль у ній відіграють державні фінанси, передусім бюджетна сфера, тоді як фінанси підприємств і фінансові інституції перебувають на етапі трансформації.

Попри існування банків, страхових компаній, фондових бірж і недержавних фінансових установ, їхня роль у забезпеченні економічного розвитку залишається обмеженою через обмеженість фінансових ресурсів і невисоку інституційну потужність. Розвиток фінансової системи стримується низкою чинників, подолання яких є критично важливим для недопущення стагнації та кризових явищ.

Передусім необхідним є стабільне функціонування грошової, банківської та кредитної систем, удосконалення діяльності органів управління фінансами, розширення можливостей фінансових ринків. Стратегія трансформації фінансів має передбачати поетапну реструктуризацію їх структури, підвищення ефективності управління й оновлення нормативно-правової бази.

Пріоритетними завданнями розвитку фінансової системи в Україні мають стати: нарощування фінансового потенціалу банківського сектору; створення

мережі потужних фінансово стійких банків; зниження податкового тиску; упорядкування руху фінансових потоків; активізація структурно-інституційних реформ у банківському секторі; модернізація підприємницького середовища.

Усі ці заходи мають стати пріоритетом державної фінансової стратегії та бути підкріплені скоординованими діями з боку законодавчої та виконавчої влади.

1.2. Особливості формування та реалізації фінансової політики держави

Фінансова політика держави являє собою комплекс цілеспрямованих заходів, за допомогою яких держава здійснює вплив на економічні процеси через систему управління фінансовими потоками. Вона охоплює сукупність принципів, методів, форм і інструментів регулювання, що дозволяють забезпечити ефективний розподіл та використання фінансових ресурсів із метою досягнення сталого економічного зростання, соціального розвитку та макрофінансової стабільності.

Головною метою фінансової політики виступає побудова результативної системи управління державними фінансами, орієнтованої як на реалізацію стратегічних пріоритетів, так і на розв'язання поточних соціально-економічних завдань. Така система має забезпечувати узгодженість фіскальних, бюджетних і монетарних заходів з довгостроковими цілями національного розвитку.

Виходячи із загального змісту та функціонального призначення фінансової політики, до її ключових завдань доцільно віднести: – створення сприятливих умов для розширення джерел формування фінансових ресурсів держави; впровадження ефективних механізмів їх розподілу та цільового використання; використання фінансових важелів для впливу на соціально-економічні процеси, зокрема через регуляторні, стимулювальні та контрольні інструменти; формування, удосконалення та підтримання стабільного функціонування фінансового механізму відповідно до цілей державної політики; забезпечення високого рівня організації управління державними фінансами та посилення

фінансової відповідальності суб'єктів публічного сектору.

Таким чином, фінансова політика виступає основним інструментом державного регулювання, що дає змогу впливати на економічну динаміку та рівень соціальної захищеності населення шляхом оптимального управління ресурсами.

Реалізація завдань фінансової політики держави відбувається за допомогою фінансового механізму — системи спеціально розроблених, нормативно визначених форм, методів та інструментів, що забезпечують формування, розподіл і використання фінансових ресурсів. Його функціонування спрямоване на стимулювання економічного розвитку, підтримку макрофінансової стабільності та задоволення соціальних потреб населення.

Фінансовий механізм охоплює методичні, організаційні та правові елементи, які забезпечують ефективне функціонування фінансової системи країни. Його основні функції зосереджені на фінансовому забезпеченні державних потреб та регулюванні соціально-економічних процесів через відповідні інструменти впливу.

У межах фінансової політики держави виокремлюють такі ключові функції:

Розподільча функція — полягає в перерозподілі фінансових ресурсів між галузями економіки, територіями та соціальними верствами населення з метою досягнення соціальної рівноваги та економічної справедливості. Основними інструментами є податки, субсидії, соціальні трансферти, дотації та інші механізми бюджетного перерозподілу;

Стабілізаційна функція — спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності, мінімізацію наслідків економічних криз, регулювання інфляційних процесів, рівня безробіття, платіжного балансу тощо. У межах цієї функції застосовуються інструменти фіскальної, монетарної та валютної політики;

Стимулююча функція — реалізується через створення умов для довгострокового економічного зростання шляхом підтримки інвестиційної активності, інноваційного розвитку та підприємництва. Держава може

використовувати для цього податкові стимули, субсидії на науково-дослідні проекти, преференційні кредити, прямі інвестиції в інфраструктуру;

Контрольна функція — забезпечує нагляд за цільовим і ефективним використанням фінансових ресурсів, запобігає корупційним зловживанням і фінансовим порушенням. Основними інструментами виступають державний фінансовий аудит, звітність, моніторинг бюджетних витрат, прозорість публічних фінансів та відповідальність посадових осіб.

Таким чином, фінансовий механізм є дієвим інструментом втілення фінансової політики, який не лише забезпечує акумулювання і розподіл ресурсів, а й формує основу для досягнення соціально-економічних цілей держави.

Розгляд інструментів реалізації фінансової політики дозволяє виявити її багатоаспектний характер та визначити основні механізми державного впливу на фінансово-економічні процеси.

Фіскальні інструменти охоплюють заходи у сфері податково-бюджетної політики. Зокрема, до них належить встановлення, зміна та адміністрування податкових ставок, надання податкових пільг, регулювання обсягів державних доходів і видатків, фінансування соціальних програм, а також стратегічне інвестування у пріоритетні галузі — інфраструктуру, оборону, освіту, охорону здоров'я тощо.

Монетарні інструменти забезпечують гнучке регулювання грошово-кредитного ринку. Вони включають визначення облікової ставки центрального банку з метою впливу на рівень інфляції та доступність кредитних ресурсів, встановлення норм обов'язкових резервів для комерційних банків, а також проведення операцій на відкритому ринку — купівля і продаж державних цінних паперів для регулювання банківської ліквідності.

Інструменти боргової політики включають випуск державних облігацій та інших боргових зобов'язань для покриття бюджетного дефіциту, проведення реструктуризації боргу та заходи зі зниження боргового навантаження на економіку.

Інвестиційні інструменти реалізуються через податкові стимули, субсидії

та гранти з метою залучення внутрішніх і зовнішніх інвесторів. Особливу увагу приділено спрямуванню інвестицій у транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру, що сприяє довгостроковому економічному зростанню.

Зміст фінансової політики держави складається з кількох ключових елементів [7], а саме: розроблення науково обґрунтованих концепцій фінансового розвитку, що базуються на глибокому аналізі економічної динаміки, потреб суспільства та закономірностей функціонування економічної системи; визначення основних напрямів використання фінансових ресурсів — як у коротко-, так і довгостроковій перспективі — відповідно до пріоритетів економічної політики, внутрішніх резервів і зовнішніх впливів; впровадження практичних заходів для реалізації поставлених цілей через дієві управлінські та фінансові механізми.

Практика засвідчує, що ефективність фінансової політики безпосередньо залежить від нормативно-правового середовища та діяльності інституцій, які реалізують державну владу. Її формування і реалізація відбуваються під впливом як об'єктивних економічних умов, так і суб'єктивних рішень політичного та управлінського характеру.

Серед основних викликів сучасної фінансової політики України слід відзначити необхідність забезпечення стабільного економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та розробки нової моделі фінансового розвитку. Успішне виконання цих завдань сприятиме ефективному використанню науково-технічного потенціалу країни, реалізації структурних перетворень та зміцненню її позицій у світовій економічній системі. Поглиблення ринкових реформ на основі інновацій та прискорення системних трансформацій відкривають перспективи для динамічного розвитку держави.

Одним із ключових чинників сталого економічного розвитку держави є формування ефективного фінансового механізму. У сучасних умовах управління фінансовими процесами передбачає, насамперед, раціональне управління фінансовими ресурсами, а також активне використання фінансових інструментів з метою стимулювання економічної динаміки. Повноцінне функціонування

фінансової системи держави значною мірою залежить від ефективної організації фінансових відносин у суспільстві та функціональності механізмів, через які реалізується державна фінансова політика.

Розвиток інституційної основи державної фінансової політики — це процес цілеспрямованого формування нормативних засад, процедур і організаційних структур, що відповідають викликам трансформаційної економіки. Такий розвиток сприятиме вирішенню наявних проблем у сфері державних фінансів. Структура фінансової політики має створювати належні інституційні умови для реалізації фінансової моделі суспільства, яка базується на узгодженій системі правил, норм і механізмів впливу на економічну динаміку та рівень добробуту громадян.

Інституційна конструкція бюджетної системи передбачає визначення оптимальних бюджетних пропорцій: частка доходів і видатків у ВВП, співвідношення дефіциту або профіциту бюджету, питома вага державного боргу, структура джерел фінансування бюджетного дефіциту, рівень централізації публічних фінансів, а також міжбюджетні трансфертні коефіцієнти. Вона також включає нормативно-правове забезпечення функціонування бюджетного процесу, зокрема положення Конституції України, Бюджетного кодексу України та щорічні закони про Державний бюджет України.

Принцип системності відіграє провідну роль у формуванні ефективної фінансової політики. Враховуючи багатокомпонентність її інструментів, важливо застосовувати такі регулятори, які не суперечать загальній меті досягнення фінансової стабільності. Для цього необхідно забезпечити належну координацію між податковою, бюджетною та монетарною політикою, синхронізуючи їх реалізацію в часі. Зокрема, важливо враховувати лагові ефекти, які виникають у процесі реалізації тих чи інших регуляторних заходів і впливають на результативність економічної політики загалом.

Важливою передумовою узгодженої реалізації фінансової політики є ефективна взаємодія між фіскальними та монетарними інституціями. Така

співпраця може здійснюватися як у формі оперативної координації дій під час визначення спільних цілей політики, так і шляхом дотримання заздалегідь визначених принципів та правил взаємодії.

Фіскальні заходи, орієнтовані на зниження податкового тиску на капітал, можуть створювати умови для активізації ділової активності та стимулювання інвестицій у середньостроковій перспективі. Проте ефективність такого підходу значною мірою залежить від рівня інституційного розвитку економіки. У короткостроковому періоді важливо враховувати компенсаторні механізми, які дозволяють зменшити ризики зниження бюджетних надходжень. Зокрема, держава має обрати між зменшенням видатків або альтернативним залученням ресурсів, інакше подібні рішення можуть спричинити зростання дефіциту бюджету, збільшення державного боргу та підвищення вартості запозичень, що, у свою чергу, нівелює очікувані позитивні ефекти.

Ще одним прикладом впливу фіскальної політики на макроекономічну стабільність є істотне підвищення соціальних стандартів і гарантій, що не корелює з темпами зростання номінального ВВП. Такий крок, хоч і сприяє покращенню добробуту окремих соціальних груп, супроводжується інфляційними наслідками, серед яких: зниження купівельної спроможності населення, що не отримало підвищених виплат; вихід інфляції за межі прогнозованого таргету, що підриває довіру до політики центрального банку; необхідність продовження політики жорсткої монетарної дисципліни, зокрема утримання високої облікової ставки, для зниження темпів зростання цін.

Оцінка ефективності реалізації фінансової політики ґрунтується на аналізі низки ключових показників, серед яких: темпи приросту валового внутрішнього продукту; рівень доходів та видатків бюджету і їхнє співвідношення; величина бюджетного дефіциту або профіциту як індикатор фіскальної стійкості; обсяг державного боргу та витрати на його обслуговування; рівень інфляції, безробіття, зайнятості; динаміка податкових надходжень, що свідчить про ефективність податкової системи.

Як зазначалося раніше, провідну роль у реалізації фінансової політики

відіграє бюджетна політика. Зокрема, бюджетний дефіцит виступає як дієвий інструмент фіскального впливу на соціально-економічну динаміку. Пріоритети, що визначаються в межах бюджетної стратегії стосовно дефіциту, мають значний вплив на економічне зростання, фінансову стабільність і реалізацію структурних реформ. Від обґрунтованості рішень щодо формування, джерел покриття та цільового використання дефіциту залежить ефективність бюджетної системи загалом.

Головною метою бюджетного регулювання є забезпечення узгодженої економічної політики через ефективне формування доходів бюджету, розподіл видатків, управління борговими зобов'язаннями та міжбюджетними трансфертами. Використання дефіциту бюджету як інструменту фіскальної політики, за умови його контрольованості, дозволяє державі активно впливати на макроекономічні показники та підтримувати економічну динаміку в умовах нестабільності. Бюджетна система виступає одним із ключових механізмів забезпечення макроекономічної стабільності держави. Вибір способів фінансування видатків — через підвищення податкового навантаження, залучення державних запозичень або реалізацію об'єктів державної власності — здійснюється з урахуванням поточного стану соціально-економічного розвитку країни та макрофінансових ризиків.

Бюджет може формуватися як із профіцитом, так і з дефіцитом, проте в обох випадках його основною функцією залишається підтримка фінансової збалансованості. У контексті сучасної фіскальної теорії особливе значення набуває концепція циклічного балансування бюджету, згідно з якою в періоди економічного спаду допускається дефіцитне фінансування з метою стимулювання економічної активності, тоді як у фазі підйому доцільним є досягнення бюджетної збалансованості або профіциту.

Застосування бюджетного дефіциту як інструменту фіскального регулювання має бути обґрунтованим та спрямованим передусім на фінансування інноваційних, інвестиційних і структурно важливих державних проєктів. Такий підхід передбачає посилення стимулювальної функції бюджету,

підвищення ефективності бюджетної системи та забезпечення стійкості державних фінансів у періоди економічних трансформацій. Водночас спрямування дефіцитних коштів на фінансування поточних (непродуктивних) видатків може призвести до поглиблення фіскальних дисбалансів, зростання інфляції, посилення залежності від імпорту та розширення державного боргу.

До ключових причин розбалансування бюджету належать: структурні трансформації економіки та порушення сталих виробничо-економічних зв'язків; збільшення питомої ваги державних видатків у структурі ВВП; недосконалість механізмів бюджетного прогнозування; неефективність реалізації податкової та бюджетної політики; надмірне використання дефіциту бюджету як засобу короткострокового стимулювання економічної активності в умовах кризових та посткризових явищ.

Фінансування дефіциту — важлива складова бюджетної політики. Вибір його джерел безпосередньо впливає на рівень боргового навантаження, вартість запозичень та макроекономічну стабільність загалом. Одним із пріоритетних напрямів вдосконалення структури фінансування бюджетного дефіциту є орієнтація на внутрішні ринки запозичень. Зокрема, йдеться про активніше використання механізму випуску довгострокових облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Такий підхід дозволяє не лише зменшити залежність від зовнішніх кредиторів, а й оптимізувати витрати на обслуговування боргу завдяки залученню дешевших і стабільніших ресурсів.

Дослідження управління державним боргом передбачає аналіз системи заходів, спрямованих на регулювання його обсягів, структури та умов запозичень. Цей процес охоплює не лише планування й залучення нових фінансових ресурсів, а й управління ринком державних цінних паперів, обслуговування та погашення існуючих боргових зобов'язань, надання державних гарантій, запровадження антикризових механізмів у випадку проблемної заборгованості, а також здійснення контролю за цільовим і ефективним використанням запозичених коштів. По суті, це координований комплекс дій уповноважених державних інституцій, спрямований на

забезпечення боргової стійкості при збереженні фінансової спроможності держави виконувати свої зобов'язання.

Стратегічна мета управління публічним боргом полягає у поступовому збільшенні терміну обігу зовнішніх боргових інструментів. Досягнення цієї мети безпосередньо залежить від рівня довіри кредиторів і кредитного рейтингу країни. Відтак необхідним є реалізація системного комплексу заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, які мають як економічну, так і соціально-політичну природу. Зокрема, йдеться про вдосконалення механізмів ризик-менеджменту, розвиток внутрішнього ринку державного боргу та підвищення прозорості боргової політики.

Одним із визначальних чинників ефективності боргового управління є послідовність і обґрунтованість бюджетної політики. Особливу увагу слід приділяти формуванню збалансованої бюджетної стратегії, яка забезпечує прийнятний рівень дефіциту та запобігає борговій дестабілізації. У цьому контексті важливою є динаміка первинного бюджетного дефіциту — індикатора, що демонструє рівень бюджетної напруги без урахування витрат на обслуговування боргу. За умов девальвації національної валюти та підвищення дохідності державних облігацій навантаження на бюджет зростає, що створює додаткові ризики для фінансової стійкості.

У процесі економічних трансформацій держава має зосередити зусилля на реалізації стабілізаційних заходів, зокрема на стимулюванні економічної активності, контролі за бюджетним дефіцитом і проведенні реструктуризації боргових зобов'язань. Від своєчасності та результативності цих заходів залежить не лише довіра до фінансової системи держави, а й перспективи економічного зростання у середньо- та довгостроковому періоді.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз показників державної фінансової політики

Результативність державної фінансової політики визначається ефективністю її ключових компонентів — бюджетної, податкової, грошово-кредитної, інвестиційної, боргової, цінової та митної політик. Тому впровадження системної фінансової стратегії потребує комплексного підходу до кожної з них. Починаючи з 2020 року, фінансова політика України змушена адаптовуватись до впливу глобальних криз. Пандемія COVID-19 значно скоротила ділову активність, що призвело до зменшення ВВП, зростання безробіття, падіння попиту та зниження прибутковості підприємств. У 2022 році новим визначальним фактором стала повномасштабна війна, яка спричинила руйнування інфраструктури, втрату ринків і порушення виробничих ланцюгів. Це істотно ускладнило функціонування фінансового сектору.

Таблиця 2.1.

Показники ВВП України за 2019–2024 рр.

Рік	ВВП (млрд грн)
2019	3675
2020	3818
2021	4363
2022	3865
2023	5518
2024	6100

Графік динаміки валового внутрішнього продукту України демонструє нерівномірний характер економічного зростання протягом 2019–2024 років, з

різкими коливаннями, що відображають вплив як внутрішніх, так і зовнішніх чинників.

У 2019 році ВВП становив 3675 млрд грн, і вже в 2020 році він незначно збільшився до 3818 млрд грн (+143 млрд грн, або +3,9%). Такий стриманий ріст зумовлений як загальним уповільненням світової економіки, так і впливом пандемії COVID-19, яка розпочалась наприкінці 2019 року та істотно вплинула на економічну активність у 2020-му. Карантинні обмеження, зниження ділової активності, порушення глобальних ланцюгів постачання та падіння експорту стали ключовими стримувальними факторами.

У 2021 році спостерігається помітніше економічне зростання – ВВП зріс до 4363 млрд грн (+545 млрд грн, або +14,3%). Це зростання можна пояснити частковим відновленням економіки після карантинних обмежень, активізацією внутрішнього попиту, поступовим відкриттям міжнародних ринків, а також зростанням цін на основні експортні товари (зернові, метали).

У 2022 році відбувається різке зниження ВВП до 3865 млрд грн (від’ємне сальдо -498 млрд грн, або -11,4%). Основною причиною такого падіння стала повномасштабна збройна агресія РФ проти України, яка розпочалась у лютому 2022 року. Війна призвела до руйнування інфраструктури, зупинки багатьох підприємств, втрати територій, скорочення інвестицій та критичного зниження експортного потенціалу.

Графічно динаміку ВВП зображено на рисунку 2.1.

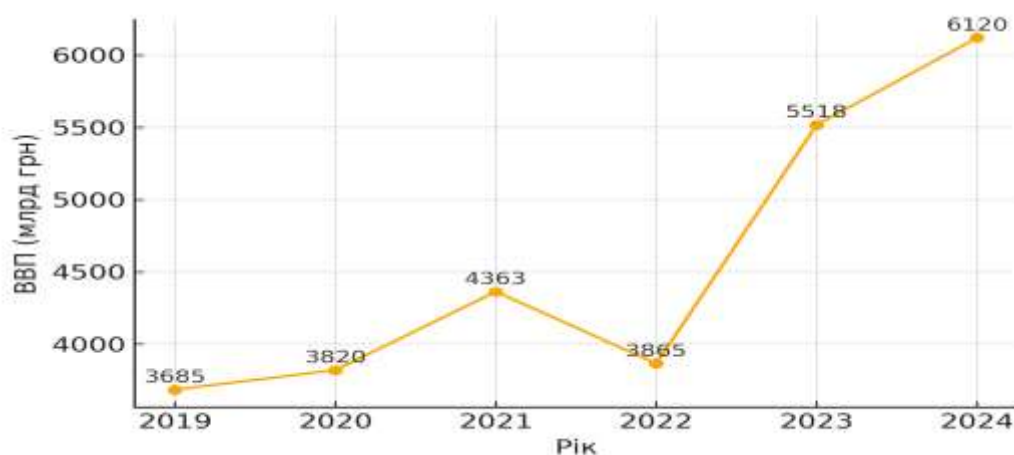

Рис. 2.1. Показники ВВП України за 2019–2024 рр.

У 2023 році відбувається потужне економічне зростання – ВВП становить 5518 млрд грн (+1653 млрд грн, або +42,8%). Це зростання обумовлене кількома факторами:

- масштабна міжнародна допомога (фінансова, технічна, гуманітарна);
- адаптація економіки до умов війни (перенесення підприємств, розвиток нових логістичних маршрутів);
- збільшення виробництва у сферах оборонного сектору, ІТ та сільського господарства;
- активне споживання внутрішнього ринку за рахунок державних програм підтримки.

У 2024 році темпи зростання сповільнюються, але залишаються позитивними: ВВП досяг 6100 млрд грн (+582 млрд грн, або +10,5%). Сповільнення динаміки може бути пов'язане з частковим вичерпанням ефекту “відновлення”, структурними проблемами в економіці, обмеженнями на міжнародних ринках, а також високими витратами на обслуговування державного боргу. Водночас стабілізація фінансової системи, зростання довіри інвесторів і поступове відновлення територій створюють умови для сталого розвитку.

Динаміка ВВП України впродовж 2019–2024 років має різноспрямований характер і відображає як глобальні події (пандемія), так і драматичні внутрішні виклики (війна). Найбільш негативний вплив спостерігався у 2022 році, натомість 2023 став роком активного відновлення. Подальше зростання у 2024 свідчить про стійкість української економіки, проте потребує стратегічного підходу до реформ, інвестицій та забезпечення фінансової стабільності.

Упродовж 2019–2024 років динаміка інфляції в Україні мала хвилеподібний характер, що зумовлювалося комплексом як внутрішніх, так і зовнішніх економічних, соціально-політичних і геополітичних чинників.

У 2019 році інфляція становила 4,1%, що свідчить про відносну макроекономічну стабільність. Основними чинниками стриманого зростання цін були жорстка монетарна політика Національного банку України (НБУ), відносна

стабільність курсу гривні, стриманий попит на споживчі товари, а також сприятлива кон'юнктура на зовнішніх ринках.

У 2020 році інфляція зросла до 5,0%. Незважаючи на пандемію COVID-19, уряд і НБУ вжили заходів для підтримки економіки, що включало зниження облікової ставки та розширення фіскальних витрат. Однак попри зменшення ділової активності, певне зростання інфляції відбулося через перебої з постачанням, зростання цін на енергоносії та продовольство.

У 2021 році інфляція сягнула 10,0%, що відображає прискорення інфляційних процесів. Це було спричинено поєднанням факторів: відновленням економіки після пандемії, зростанням світових цін на енергоносії та продовольчі товари, підвищенням мінімальної зарплати в Україні, а також високим внутрішнім попитом.

Пік інфляції припав на 2022 рік – 26,6%. Такий різкий стрибок обумовлений насамперед повномасштабним вторгненням РФ, яке зруйнувало логістику, виробничі ланцюги та торгову інфраструктуру. Додатково, в умовах війни зросли витрати на оборону та соціальні програми, відбулося емісійне фінансування дефіциту бюджету, що спричинило інфляційний тиск. Девальвація гривні також посилювала зростання імпорتنих цін.

У 2023 році інфляція знизилася до 5,1%, що стало результатом стабілізаційної політики НБУ, обмеження грошової емісії, зниження світових цін на енергоносії, та адаптації економіки до нових умов. Також вплинуло падіння споживчого попиту в умовах війни, що частково компенсувало інфляційний тиск.

У 2024 році інфляція знову дещо зросла до 7,5%. Причинами стали поступове зростання внутрішнього попиту, активізація економічної діяльності, реалізація великих відбудовчих проєктів, збільшення бюджетних витрат та імпорту інфляції. Водночас інфляція залишається контрольованою, що свідчить про ефективність політики центрального банку.

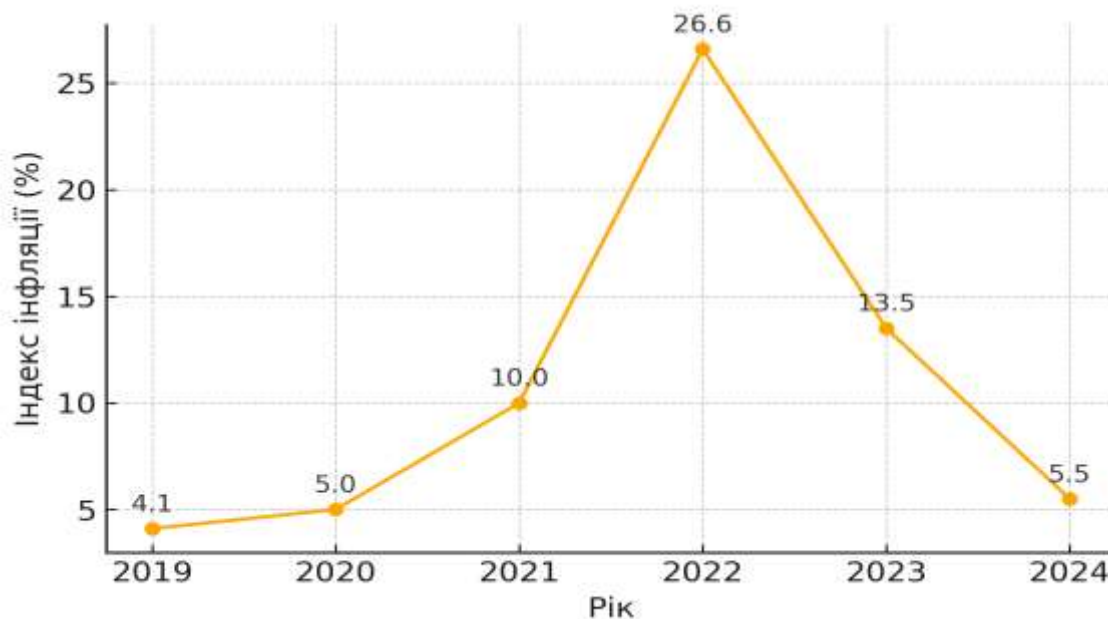

Рис. 2.2. Показники інфляції в Україні за 2019–2024 рр

Інфляційна динаміка за 2019–2024 роки відображає зміну етапів економічного циклу — від стабілізації через кризу та відновлення до адаптації в умовах війни. Вплив пандемії, війни, монетарної політики та коливань на світових ринках стали ключовими детермінантами рівня інфляції. У подальшому підтримання цінової стабільності вимагатиме виваженого балансу між стимулюванням економіки та жорсткістю грошово-кредитної політики (рис. 2.2).

Одним з ключових елементів оцінки державної фінансової політики є аналіз виконання державного бюджету, зокрема, динаміка доходів, видатків та сальдо бюджету. Протягом 2019–2024 років спостерігається суттєве зростання як доходної, так і видаткової частин бюджету, з особливо стрімким підвищенням після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році. Різке збільшення видатків у 2022–2023 роках обумовлено зростанням витрат на оборону, соціальні потреби, відновлення інфраструктури, підтримку внутрішньо переміщених осіб.

Також зростання дефіциту є прямим наслідком стрімкого підвищення державних видатків за відносно помірного зростання власних доходів. У 2024 році дефіцит очікувано досяг приблизно 1 430 млрд грн, що є критичним рівнем з огляду на частку цього показника у структурі ВВП.

Таблиця 2.2.

Основні показники виконання Державного бюджету України
за 2019–2024 рр.

Рік	Доходи (млрд грн)	Видатки (млрд грн)	Дефіцит (млрд грн)
2019	1289.8	1370.1	-84.3
2020	1376.7	1595.3	-223.9
2021	1662.2	1844.4	-186.9
2022	2196.3	3043.5	-844.8
2023	3104.3	4440.9	-1327.7
2024	3680.0	5110.0	-1430.0

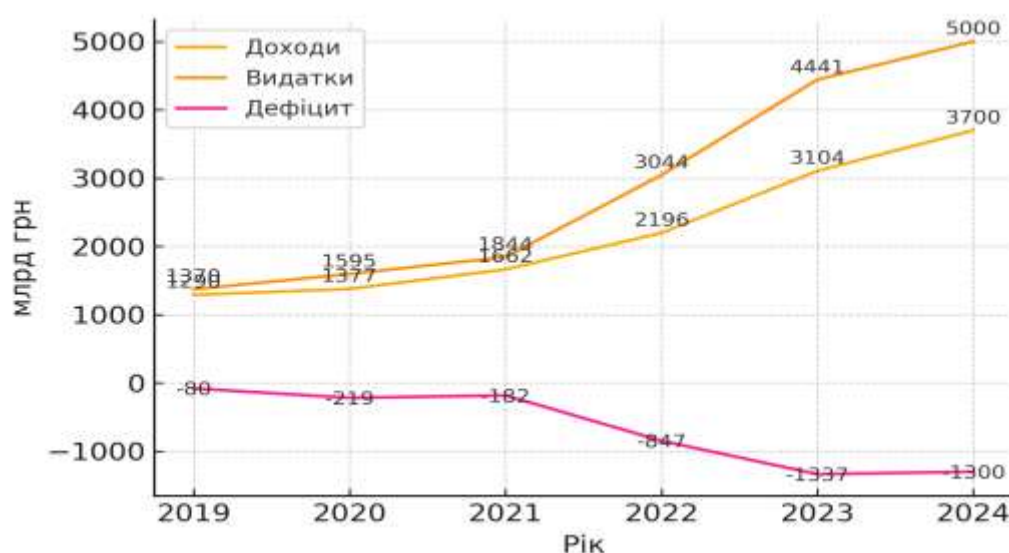

Рис. 2.3 Динаміка виконання Державного бюджету України

Аналіз таблиці 2.2 та рисунка 2.3 свідчить про суттєве зростання обсягів як доходів, так і видатків Державного бюджету України протягом 2019–2024 років, із одночасним різким поглибленням бюджетного дефіциту. Така динаміка є результатом впливу низки факторів економічного, соціального та геополітичного характеру.

У 2019 році доходи державного бюджету становили 1289,8 млрд грн, а видатки — 1370,1 млрд грн. Дефіцит був порівняно невеликим — 84,3 млрд грн. Це відповідає періоду відносної економічної стабільності, коли здійснювались

спроби зберігати помірний рівень державних витрат, а фінансова система функціонувала в межах звичайних параметрів.

У 2020 році, на тлі пандемії COVID-19, доходи зросли до 1376,7 млрд грн (+6,7%), однак видатки підвищились до 1595,3 млрд грн (+16,4%). Дефіцит значно поглибився — до 223,9 млрд грн. Це пояснюється збільшенням фінансування системи охорони здоров'я, програм підтримки населення та бізнесу, а також запровадженням антикризових фіскальних заходів.

У 2021 році доходи зросли до 1662,2 млрд грн, а видатки досягли 1844,4 млрд грн. Дефіцит дещо скоротився до 186,9 млрд грн, що пов'язано з частковим відновленням економічної активності, зростанням податкових надходжень і помірним підходом до фіскального стимулювання.

2022 рік став переломним: повномасштабна війна РФ проти України призвела до безпрецедентного навантаження на бюджет. Видатки різко зросли до 3043,5 млрд грн (+65%), тоді як доходи склали 2196,3 млрд грн. Дефіцит сягнув 844,8 млрд грн. Причинами стали:

- значне зменшення економічної активності внаслідок бойових дій;
- зниження надходжень з окупованих територій;
- масові витрати на оборону, соціальну підтримку, внутрішньо переміщених осіб;
- руйнування інфраструктури та необхідність екстреного реагування.

У 2023 році бюджетна картина ще більш загострилася: доходи становили 3104,3 млрд грн (+41%), але видатки — вже 4440,9 млрд грн. Дефіцит сягнув 1327,7 млрд грн. Така динаміка відображає продовження високих витрат на війну, виплати пенсій, субсидій, виплат військовим, а також фінансування масштабної міжнародної допомоги, що передусім покриває видаткову частину, а не формує доходи.

У 2024 році спостерігається подальше збільшення обсягів бюджету: доходи — 3680,0 млрд грн, видатки — 5110,0 млрд грн. Дефіцит зріс до 1430,0 млрд грн. Це свідчить про збереження потреб у фінансуванні критичних сфер (оборона, енергетика, медицина), впровадження програм відновлення,

капітальних видатків та реконструкції, а також знижену здатність економіки самостійно генерувати достатній обсяг доходів без зовнішніх джерел підтримки.

Фіскальна політика України у 2019–2024 роках трансформувалася від поміркованого управління бюджетом до надзвичайного режиму в умовах війни. Основними факторами зростання дефіциту стали військові дії, падіння економіки, збільшення соціального навантаження на бюджет та потреби в інфраструктурному відновленні. Подальше вирівнювання бюджету вимагатиме не лише зменшення видатків, але й стимулювання економічного зростання, податкової реформи та ефективного управління держборгом.

Таблиця 2.3.

Структура доходів державного бюджету України за 2019–2024 рр., млрд
грн

Рік	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Міжнар. допомога	Інше
2019	1070.3	212.8	1.2	5.5
2020	1136.7	234.4	1.2	4.4
2021	1453.8	202.5	1.3	4.6
2022	1343.2	368.4	481.3	3.4
2023	1638.1	1028.1	433.6	4.5
2024	1820.0	1120.0	700.0	4.3

Для глибшого розуміння структури доходів державного бюджету доцільно проаналізувати податкові та неподаткові надходження, надходження з міжнародної допомоги, а також інші джерела доходів. Основним джерелом наповнення бюджету залишаються податкові надходження, однак після 2022 року значно зросла частка неподаткових надходжень і трансфертів від міжнародних партнерів. Це зумовлено масштабною фінансовою підтримкою України у воєнний час та в рамках відновлення критичної інфраструктури.

Період 2019–2024 рр. демонструє стабільне зростання обсягу податкових надходжень, що є результатом покращення адміністрування, цифровізації фіскальної служби та розширення податкової бази. Водночас значне зростання

неподаткових доходів і надходжень від міжнародних донорів після 2022 року відображає нову реальність фінансування бюджету в умовах війни.

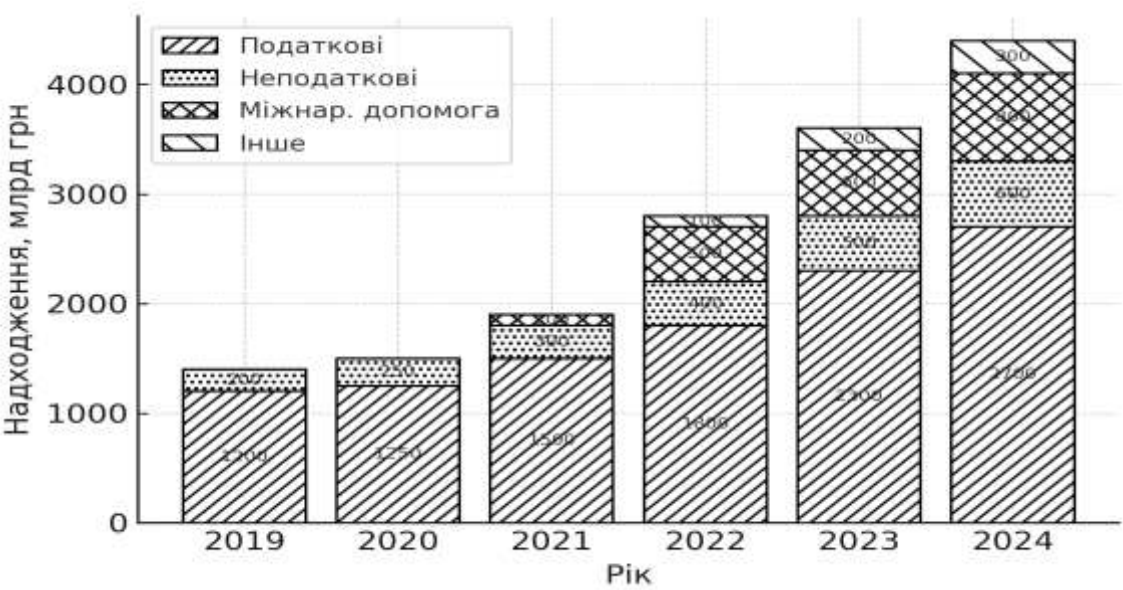

Рис. 2.4 Структура доходів державного бюджету України за 2019–2024 рр.

Структура видатків державного бюджету відображає пріоритети соціально-економічної політики держави та поточні потреби фінансування ключових галузей. Протягом 2019–2024 років бюджетна політика України зазнала суттєвих змін, зумовлених, насамперед, агресією РФ та масштабним переформатуванням витрат на оборону, безпеку та соціальну підтримку.

Таблиця 2.4.

Структура видатків державного бюджету України за 2019–2024 рр., млрд грн

Рік	Поточні видатки	Капітальні видатки
2019	1216.4	153.7
2020	1426.3	169.0
2021	1637.5	206.9
2022	2913.4	130.1
2023	4129.0	311.9
2024	4580.0	400.0

Найбільше зростання спостерігається у поточних видатках — насамперед, через фінансування сектору оборони, соціального захисту, медичної галузі та субсидій. Частка капітальних інвестицій знизилась у 2022 році, однак поступово зростала у 2023–2024 роках у зв'язку з початком відновлення критичної інфраструктури.

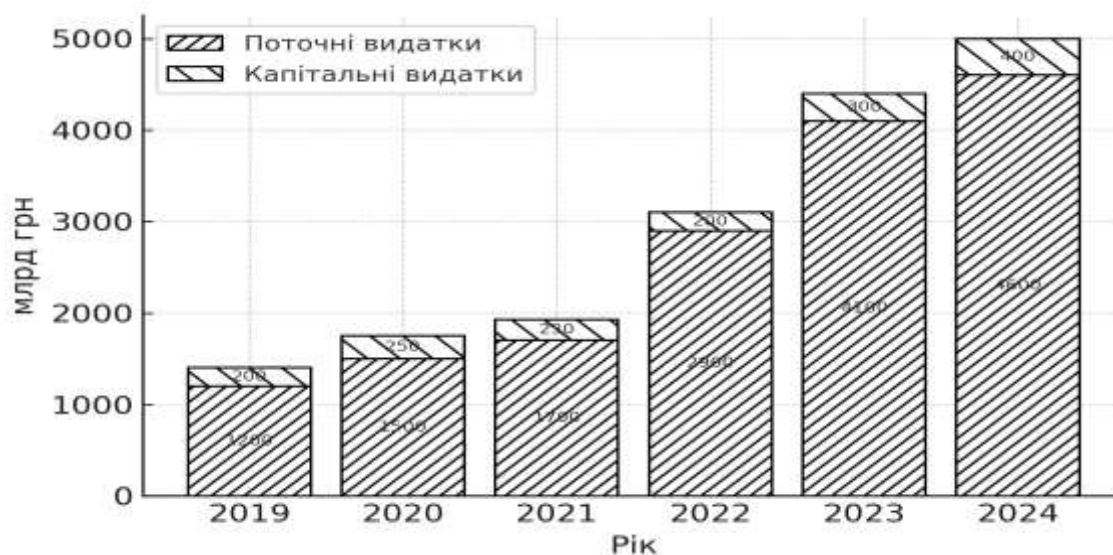

Рис. 2.5 Структура видатків державного бюджету України за 2019–2024 рр.

Аналіз структури видатків державного бюджету України за період 2019–2024 років демонструє чітку перевагу поточних витрат над капітальними. Така ситуація є типовою для країн, що перебувають у стані затяжної кризи, зокрема військової, або у фазі відновлення після значних потрясінь. Питома вага капітальних видатків значно зменшувалася у кризові роки, що обумовлено необхідністю спрямування ресурсів на нагальні потреби.

У 2019 році поточні видатки становили 1216,4 млрд грн, а капітальні — 153,7 млрд грн. Капітальні інвестиції складала близько 11,2% загальних видатків. Такий рівень є прийнятним у нормальних умовах, коли держава має змогу не лише утримувати інститути, а й інвестувати в розвиток інфраструктури, об'єктів капбудівництва тощо.

У 2020 році в умовах пандемії COVID-19 видатки зросли до 1426,3 млрд грн поточних і 169,0 млрд грн капітальних. Відносна структура майже не змінилася, однак зросла частка витрат на медичну інфраструктуру, закупівлю

обладнання та засобів захисту. Капітальні видатки були переорієнтовані на антикризові потреби.

У 2021 році спостерігалось помірне зростання обох видів видатків: поточні — 1637,5 млрд грн, капітальні — 206,9 млрд грн. Це свідчить про відновлення бюджетного простору для інвестування, зокрема в рамках програми «Велике будівництво», яка була спрямована на ремонт доріг, шкіл, лікарень тощо.

У 2022 році, з початком повномасштабної війни, структура різко змінилася: поточні видатки досягли 2913,4 млрд грн (+1278 млрд), а капітальні скоротилися до 130,1 млрд грн (мінус 76,8 млрд у порівнянні з 2021 роком). Це логічно з огляду на воєнні потреби — значні суми були переорієнтовані на оборону, соціальну підтримку, пенсійні виплати, зарплати бюджетникам, гуманітарну допомогу тощо. Питома вага капітальних витрат упала до менш ніж 4,3%, що є критично низьким рівнем для економіки, орієнтованої на розвиток.

У 2023 році почалося часткове відновлення капітальних видатків — 311,9 млрд грн, тоді як поточні зросли до 4129,0 млрд грн. Це може свідчити про активізацію процесів реконструкції, будівництва укриттів, відновлення інфраструктури на деокупованих територіях. Хоча питома вага капітальних витрат дещо зросла, вони залишалися допоміжними у структурі бюджету.

У 2024 році капітальні видатки становили 400,0 млрд грн, що є найбільшим значенням за весь період. Поточні видатки також продовжили зростання — 4580,0 млрд грн. Частка капітальних витрат досягла близько 8%. Це свідчить про поступовий перехід до фази відновлення та розвитку після воєнного шоку, коли з'являються умови та ресурси для інвестування в інфраструктуру, житло, енергетику, освіту та охорону здоров'я.

У структурі державного бюджету України за 2019–2024 роки чітко простежується тенденція до домінування поточних видатків, що посилилась у воєнні роки. Ключовими факторами такого домінування стали: пандемія, війна, соціальні виплати, фінансування оборони, обмеженість інвестиційних ресурсів. Поступове зростання капітальних витрат у 2023–2024 роках свідчить про переходження економіки до етапу реконструкції, що є позитивним сигналом для

довгострокового розвитку.

Державний борг є важливим показником фінансової стабільності країни, який відображає рівень боргового навантаження та впливає на бюджетну політику, інвестиційну привабливість і кредитний рейтинг держави. Впродовж 2019–2024 років в Україні спостерігалось суттєве зростання як внутрішнього, так і зовнішнього боргу, що зумовлено значними фіскальними потребами, воєнними діями та необхідністю фінансування дефіциту бюджету.

Особливо різке збільшення зовнішніх запозичень відбулося у 2022–2023 роках, коли країна отримувала гранти, пільгові кредити та допомогу від МВФ, ЄС, США, Світового банку. Зростання витрат на обслуговування боргу також створює додаткове навантаження на бюджет.

Таблиця 2.5.

Динаміка державного боргу України за 2019–2024 рр., млрд грн

Рік	Внутрішній борг	Зовнішній борг	Обслуговування боргу
2019	829.5	931.9	119.2
2020	1000.7	1258.5	119.7
2021	878.3	1187.2	98.4
2022	1389.7	2325.4	157.9
2023	1587.7	3600.4	437.0
2024	1650.0	3950.0	470.0

Дані таблиці 2.5 та рисунка 2.6 свідчать про суттєве збільшення державного боргу України впродовж 2019–2024 років, з особливо різким зростанням зовнішніх зобов'язань після початку повномасштабної війни у 2022 році. Загальна динаміка відображає як внутрішні потреби держави в покритті бюджетного дефіциту, так і необхідність залучення зовнішньої допомоги для забезпечення функціонування держави в умовах кризи.

У 2019 році внутрішній борг становив 829,5 млрд грн, зовнішній — 931,9 млрд грн, а видатки на обслуговування — 119,2 млрд грн. Борг був відносно

стабільним, а рівень обслуговування залишався помірним. Це відображало стриману боргову політику в умовах помірного дефіциту бюджету.

У 2020 році, з початком пандемії COVID-19, державі довелося активніше залучати ресурси: внутрішній борг зріс до 1000,7 млрд грн (+20,6%), зовнішній — до 1258,5 млрд грн (+35,1%). Збільшення відбулося через потребу фінансування антикризових заходів, втрату доходів бюджету, збільшення медичних і соціальних витрат. Обслуговування боргу залишалося майже на попередньому рівні (119,7 млрд грн), що свідчить про керованість боргового навантаження.

У 2021 році внутрішній борг дещо зменшився до 878,3 млрд грн, а зовнішній також скоротився до 1187,2 млрд грн. Це можна пояснити плановими виплатами за борговими зобов'язаннями та зменшенням темпів залучення нового боргу. Водночас обслуговування скоротилося до 98,4 млрд грн — мінімального рівня за весь період.

Ситуація докорінно змінилася у 2022 році: внутрішній борг зріс до 1389,7 млрд грн, зовнішній — до 2325,4 млрд грн (+1138,2 млрд за рік). Основним фактором такого різкого зростання стала повномасштабна війна, що спричинила значне падіння надходжень до бюджету, зростання дефіциту та потребу у зовнішньому фінансуванні від міжнародних партнерів (ЄС, США, МВФ, Світовий банк). Витрати на обслуговування зросли до 157,9 млрд грн, що свідчить про зростання боргового навантаження.

У 2023 році зростання боргу продовжилося: внутрішній борг досяг 1587,7 млрд грн, зовнішній — 3600,4 млрд грн (+54,8% до попереднього року). Обслуговування зросло до 437,0 млрд грн — це майже втричі більше, ніж у 2022 році. Основними чинниками стали:

- активне залучення зовнішніх кредитів і грантів;
- обслуговування наявних зобов'язань за вищими ставками;
- зростання обсягів військових та соціальних витрат.

У 2024 році борг досяг рекордних значень: зовнішній — 3950,0 млрд грн, внутрішній — 1650,0 млрд грн. Хоча темпи приросту дещо сповільнилися,

загальне боргове навантаження залишається критично високим. Видатки на обслуговування боргу — 470,0 млрд грн — свідчать про посилення фіскального тиску на бюджет, адже значна частина ресурсів спрямовується на виплати відсотків і погашення основної суми боргу.

Динаміка державного боргу України за 2019–2024 роки характеризується переходом від відносної стабільності до критичного зростання боргового навантаження, особливо з 2022 року. Основними факторами стали війна, економічний спад, необхідність фінансування захисту та відновлення, а також активне залучення міжнародної допомоги. У подальшому держава має зосередитися на стратегії управління боргом: пролонгації зобов'язань, реструктуризації, залученні грантових коштів і пожвавленні економіки для забезпечення стійкості публічних фінансів.

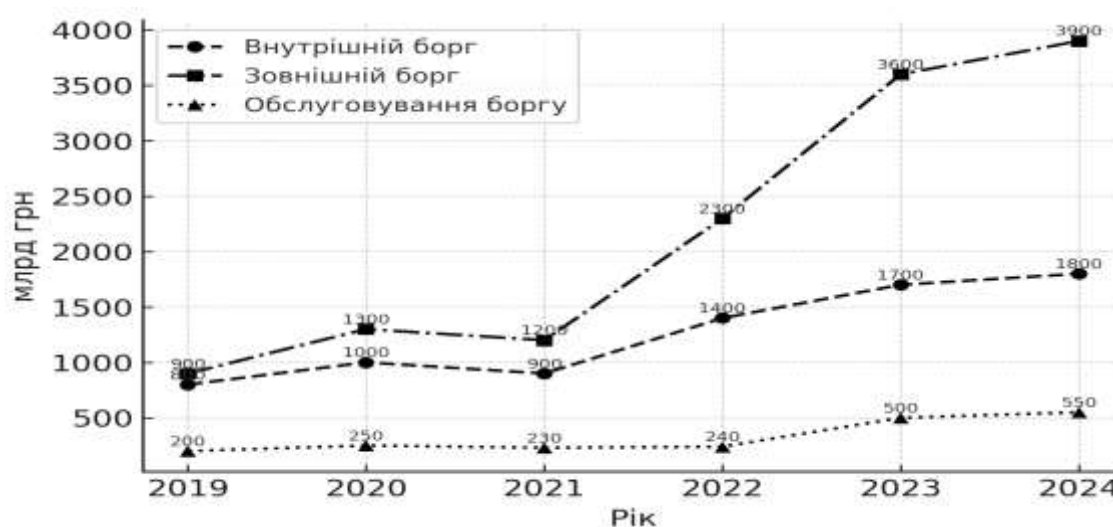

Рис. 2.6 Показники державного боргу України за 2019–2024 рр.

Оцінка ефективності державної фінансової політики потребує аналізу взаємозв'язку між основними бюджетними показниками та макроекономічними індикаторами. Для цього використовують коефіцієнти бюджетної забезпеченості, дефіциту бюджету до ВВП, податкового навантаження, а також рівень державного боргу відносно ВВП.

У період 2019–2024 років спостерігається зростання рівня дефіциту бюджету до ВВП, що досяг рекордного значення у 2023 році — понад 24%, та стабілізація у 2024 році на рівні 23,4%. Це відображає збереження високого

фіскального тиску, зумовленого війсьними витратами. Одночасно зросло співвідношення доходів до ВВП, насамперед через міжнародну фінансову допомогу. Податкове навантаження в структурі доходів знизилося через збільшення питомої ваги грантів та кредитів. Рівень державного боргу у відсотках до ВВП залишається на критичному рівні, що потребує довгострокового управління та реструктуризації.

Таблиця 2.6.

Показники ефективності фінансової політики України за 2019–2024 рр.

Рік	Дефіцит/ВВП (%)	Доходи/ВВП (%)	Податкові/доходи (%)	Борг/ВВП (%)
2019	2.3	35.1	83.0	47.9
2020	5.9	36.1	82.5	59.2
2021	4.3	38.1	87.5	47.3
2022	21.9	56.8	61.2	96.1
2023	24.1	56.3	52.8	94.0
2024	23.4	60.3	49.5	92.5

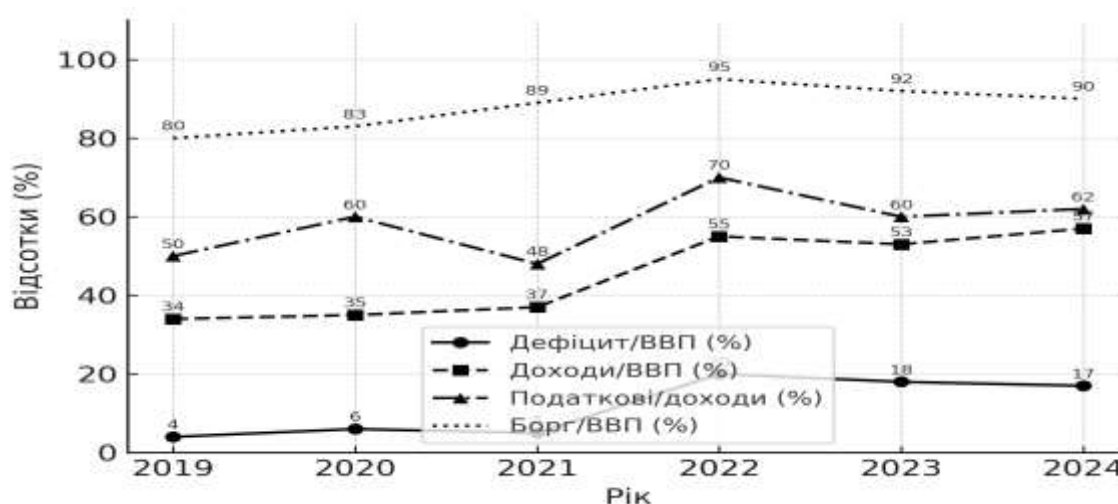

Рис. 2.7. Показники ефективності фінансової політики України за 2019–2024 рр.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна стверджувати, що державна фінансова політика України впродовж 2019–2024 років зазнала

істотних трансформацій під впливом зовнішніх і внутрішніх викликів, серед яких вирішальними стали пандемія COVID-19 та повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією. У складних умовах воєнного стану фінансова система країни виявила здатність до адаптації, мобілізації ресурсів і утримання макрофінансової стабільності.

Динаміка показників ВВП засвідчує глибоке падіння економіки у 2022 році, однак у 2023–2024 роках спостерігається тенденція до поступового відновлення економічної активності. Водночас інфляційні процеси залишалися під контролем у другій половині аналізованого періоду, що свідчить про ефективність дій НБУ. Доходи бюджету зростали переважно за рахунок міжнародної допомоги та частково — завдяки покращенню податкового адміністрування, тоді як видатки зросли у понад три рази, головним чином за рахунок оборонного сегменту.

Важливим індикатором стало стрімке зростання дефіциту бюджету та державного боргу. Частка дефіциту у ВВП у 2023–2024 роках перевищувала 23%, а співвідношення державного боргу до ВВП стабілізувалося на рівні понад 90%. Значне збільшення зовнішніх запозичень, обсягів обслуговування боргу та залежності від грантових надходжень відображає нові параметри фіскальної політики в умовах війни.

Таким чином, виявлені тенденції вказують на гнучкість і витривалість державної фінансової системи України, проте водночас вимагають впровадження довгострокової стратегії фінансової стабілізації, поступового зменшення боргового навантаження, зміцнення внутрішньої дохідної бази бюджету та поглиблення структурних реформ у сфері публічних фінансів.

2.2. Аналіз впливу війни на реалізацію державної фінансової політики

У період 2022–2024 років війна в Україні суттєво трансформувала підходи до реалізації державної фінансової політики. Початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в лютому 2022 року призвів до різкого

зниження економічної активності, втрати частини територій, руйнування критичної інфраструктури та гуманітарної кризи. У відповідь держава змістила пріоритети бюджетної політики, зосередившись на фінансуванні сектору безпеки й оборони, соціального захисту населення та забезпеченні базового функціонування органів влади.

Фінансова система України перейшла в режим воєнної економіки. У 2022 році дефіцит державного бюджету сягнув рекордних 27% ВВП, а державний борг перевищив 78,4% ВВП. Видатки на сектор оборони та безпеки становили понад 45% від усіх бюджетних витрат, тоді як власні доходи бюджету скорочувалися через падіння податкових надходжень. Критично важливим стало залучення міжнародної допомоги. Протягом 2022–2023 років Україна отримала понад 60 млрд доларів зовнішньої підтримки від ЄС, США, МВФ, Світового банку та інших донорів. У 2023 році бюджетний дефіцит залишався високим – 20,6% ВВП, що покривалося переважно за рахунок грантів і кредитів під низькі відсоткові ставки. Держава продовжувала проводити політику жорсткої економії та фіскальної мобілізації, зберігаючи стабільність гривні через тісну координацію з Національним банком України.

У 2024 році фінансова політика була спрямована на поєднання пріоритетів оборони з потребами економічної відбудови. Частка витрат на оборону дещо стабілізувалася, проте потреба у зовнішньому фінансуванні залишилася високою. Акцент змістився на покриття соціальних витрат, енергетичної стабільності, підтримку внутрішньо переміщених осіб та запуск перших етапів післявоєнного відновлення. Значну роль у формуванні політики відіграли рамки угоди з МВФ (EFAP) на суму понад 15,6 млрд доларів, яка передбачала поступове скорочення дефіциту та удосконалення адміністрування доходів.

Перспективи на 2025–2027 роки значною мірою залежать від динаміки бойових дій, ефективності міжнародної допомоги та запуску масштабної програми відновлення. За оптимістичного сценарію, Україна поступово зменшуватиме частку оборонних витрат у структурі бюджету, натомість нарощуватиме інвестиції у критичну інфраструктуру, охорону здоров'я, освіту,

цифрову економіку та енергетичну незалежність. Очікується зростання частки капітальних видатків у структурі бюджету, перехід до середньострокового бюджетного планування та впровадження програмно-цільового методу з урахуванням цілей відновлення.

Таблиця 2.7.

Прогноз основних фінансових показників України на 2025–2027 роки

Рік	Дефіцит бюджету (% ВВП)	Державний борг (% ВВП)	Зовнішнє фінансування (% у структурі дефіциту)
2025	10,2	105,0	70%
2026	7,1	102,3	55%
2027	5,6	98,5	40%

Ключовим фактором стане реструктуризація державного боргу та запровадження ефективної політики управління борговим навантаженням. Прогнозується поступове зниження дефіциту бюджету до рівня 5–7% ВВП до 2027 року, водночас із стабілізацією валютного ринку та зростанням податкових надходжень за рахунок активізації економіки. Очікується, що частка зовнішніх грантів у фінансуванні потреб бюджету зменшиться, натомість підвищиться роль внутрішніх запозичень та прямих іноземних інвестицій.

У 2022–2025 роках війна в Україні суттєво вплинула на використання інструментів державної фінансової політики. У відповідь на повномасштабне вторгнення Росії держава адаптувала фінансові механізми до умов воєнного стану, глибокої економічної кризи та масштабної гуманітарної катастрофи. Основною метою стало забезпечення стабільного функціонування держави в умовах війни, фінансування оборони та збереження соціальної підтримки населення.

Бюджетна політика України в цей період мала виразно мобілізаційний характер. У 2022 році дефіцит державного бюджету

сягнув 27% ВВП, у 2023 — близько 20,4%, а в 2024 — 19,4%. Видатки на сектор оборони та безпеки системно перевищували 40% усіх бюджетних витрат. У той же час частка капітальних інвестицій і розвитку була різко зменшена. Уряд активно використовував механізми секторального перерозподілу коштів, а також позапланові видатки, затверджені змінами до закону про Державний бюджет. У 2025 році, відповідно до проекту бюджету, частка видатків на оборону дещо зменшилась (до 35%), тоді як зросли витрати на соціальну сферу, енергетику та реконструкцію критичної інфраструктури.

Податкова політика була гнучкою і спрямованою на збереження підприємницької активності. У 2022 році було впроваджено податкові пільги, зокрема тимчасове застосування спрощеної системи з єдиним податком 2% для малого бізнесу. У 2023–2024 роках тривало поступове повернення до довоєнного режиму оподаткування, а з липня 2023 року уряд скасував більшість воєнних податкових послаблень. У 2025 році основний акцент у податковій політиці зроблено на покращення адміністрування ПДВ, податку на прибуток та активізацію цифрового контролю, зокрема впровадженням електронних акцизів та реформи податкової служби.

У сфері боргової політики Україна у 2022–2025 роках активно використовувала як внутрішні, так і зовнішні запозичення. У 2022–2024 роках понад 60% фінансування бюджетного дефіциту забезпечували міжнародні партнери: США, ЄС, МВФ, Світовий банк. У 2023 році Україна отримала 42 млрд доларів допомоги, з них 22,9 млрд — від США, 19,8 млрд — від ЄС. У 2024–2025 роках частка зовнішньої підтримки зменшилась, зростає роль внутрішніх ОВДП та рефінансування через банки. У 2025 році очікується початок переговорів щодо реструктуризації зовнішнього комерційного боргу, що був заморожений у 2022 році.

Грошово-кредитна політика Національного банку у цей період

підтримувала загальну фінансову стабільність. У 2022 році було збережено фіксований курс гривні до долара (29,25 грн/дол.), проте з липня 2022 року курс був скоригований до 36,6 грн/дол. У 2023 році НБУ розпочав плавний перехід до режиму керованої гнучкості. Облікова ставка у 2022–2023 роках утримувалася на рівні 25%, а з 2024 року поступово знижувалась (до 16,5% у травні 2024 року), що свідчить про поступове пом'якшення монетарної політики на тлі стабілізації інфляції та валютного ринку.

Крім того, значну роль у реалізації фінансової політики відігравала цифровізація. Держава активізувала використання електронних сервісів для адміністрування податків, контролю за видатками та управління міжнародною допомогою. Зокрема, Мінфін і ДПС запровадили електронні реєстри податкових перевірок, автоматизовані обліки компенсацій, а також підвищили прозорість бюджетного процесу через звітування у форматі open data.

Отже, інструменти фінансової політики України в 2022–2025 роках були повністю адаптовані до умов війни. Держава спрямувала бюджетну систему на забезпечення обороноздатності, збереження базових соціальних функцій і підтримку макрофінансової стабільності через міжнародну солідарність. У 2025 році розпочинається перехідний етап: зменшення дефіциту, зростання внутрішніх ресурсів, підтримка реконструкції та підготовка до повоєнного розвитку.

Таким чином, державна фінансова політика України в 2022–2024 роках мала виразно мобілізаційний характер, а в наступні роки орієнтуватиметься на фіскальну стабілізацію, інституційну модернізацію та стале післявоєнне відновлення з акцентом на прозорість, ефективність і міжнародну співпрацю.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Шляхи покращення ефективності фінансової політики держави

Фінансова політика України на сучасному етапі реалізації стикається з низкою системних проблем, які ускладнюють забезпечення макроекономічної стабільності та ефективного державного управління. Серед найактуальніших викликів слід виділити такі:

1. Хронічний дефіцит державного бюджету. Проблема стійкого бюджетного дефіциту є однією з найбільш критичних для фінансової системи. Незважаючи на зусилля уряду щодо збалансування бюджету, значна частка видатків спрямовується на соціальні виплати, оборонні потреби та обслуговування державного боргу. Унаслідок цього держава змушена постійно залучати запозичення, що посилює борговий тиск на економіку.

2. Зростаюче боргове навантаження. Високий рівень державного боргу, як внутрішнього, так і зовнішнього, становить серйозну загрозу для фінансової стійкості. Збільшення витрат на його обслуговування обмежує бюджетні ресурси, які могли б бути спрямовані на розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я тощо.

3. Недоліки у сфері оподаткування. Українська податкова система характеризується високою складністю, наявністю значного рівня тіньової економіки та недостатньою податковою дисципліною. Ці чинники ускладнюють адміністрування податків і знижують фіскальну ефективність держави.

4. Інфляційні процеси. Високий рівень інфляції зменшує реальні доходи населення, знижує купівельну спроможність та створює соціальну напругу. Крім того, інфляційна нестабільність негативно впливає на довгострокове економічне планування, інвестиційні рішення та реалізацію державних програм.

5. Інвестиційна недостатність. Однією з перешкод для сталого економічного зростання залишається низький рівень як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Серед ключових факторів, що стримують інвесторів, — надмірна зарегульованість, високий рівень корупції, нестабільність правового середовища та відсутність належних гарантій захисту капіталу.

6. Вплив корупції. Корупція є системною проблемою, яка пронизує всі рівні публічного управління. Вона істотно знижує ефективність реалізації фінансової політики, спричиняє нецільове використання бюджетних коштів і підриває довіру громадян та інвесторів до державних інституцій.

7. Низький рівень фінансової грамотності. Обмежена обізнаність населення та малого бізнесу щодо принципів фінансового планування, податкових зобов'язань і банківських послуг ускладнює розвиток фінансового сектору, знижує податкову дисципліну та обмежує можливості ефективного використання фінансових ресурсів.

8. Проблеми банківської системи. Фінансовий сектор, зокрема банківська система, залишається вразливим до кризових явищ. Низький рівень капіталізації, значна частка проблемних кредитів та обмежена довіра з боку вкладників ускладнюють виконання банками своїх функцій з кредитування реального сектору економіки.

Таким чином, вирішення зазначених проблем вимагає системного підходу до реформування фінансової політики держави, зміцнення інституційної спроможності, прозорості управління державними фінансами та формування сприятливого середовища для економічного розвитку.

Сучасні проблеми, що постають перед фінансовою політикою України, зумовлюють необхідність впровадження системного та комплексного підходу до їх вирішення. Ефективність реалізації фінансової політики прямо залежить від здатності уряду досягати визначених цілей шляхом раціонального використання фінансових ресурсів і застосування ефективних інструментів регулювання. У цьому контексті важливим завданням є визначення пріоритетних напрямів удосконалення державної фінансової політики.

По-перше, слід зосередитися на підвищенні інвестиційної привабливості держави. Це може бути реалізовано шляхом створення сприятливого інституційного та нормативного середовища, активного залучення інвестицій у стратегічні галузі економіки, а також через державну підтримку малого та середнього бізнесу. Однією з проблем, яка стримує приплив інвестицій, є недостатній рівень захищеності міноритарних акціонерів на фондовому ринку України. Необхідним кроком є забезпечення рівноправного доступу інвесторів до корпоративного управління, незалежно від розміру їхньої частки у капіталі, та гарантування прозорості процедур придбання акцій. Усі учасники фондового ринку мають бути забезпечені однаковими правами та можливостями, що сприятиме зростанню довіри до фінансової системи та активізації ринку капіталу. Паралельно з цим, важливим є розвиток інфраструктури фінансових послуг, розширення доступу до фінансових інструментів як для населення, так і для бізнесу, що дозволить залучити додаткові фінансові ресурси в національну економіку.

По-друге, досвід інших країн може слугувати орієнтиром для модернізації фінансової політики України. Зокрема, у 1990-х роках адміністрація президента США Білла Клінтона здійснила масштабну податково-бюджетну реформу, ключовим елементом якої став Закон про узгодження бюджету 1993 року (Omnibus Budget Reconciliation Act of 1993, OBRA-93). Одним із дієвих механізмів, який може бути адаптований в Україні, було підвищення ставки податку на прибуток для громадян з високими доходами — з 31% до 39,6%. У США ця ініціатива сприяла суттєвому зростанню бюджетних надходжень і, відповідно, скороченню дефіциту бюджету. У контексті України такий підхід міг би бути застосований з урахуванням соціальної справедливості — через підвищення податкового навантаження саме на високодохідні верстви населення, не зачіпаючи при цьому малозабезпечені групи. Це дозволило б не лише зміцнити доходну частину бюджету, а й забезпечити більш рівномірний розподіл податкового тягаря.

Таким чином, підвищення ефективності фінансової політики України має ґрунтуватися на поєднанні міжнародного досвіду з національними особливостями, що дозволить сформувати стійку модель розвитку фінансової системи в умовах динамічних економічних змін.

У разі припинення воєнних дій в Україні можна очікувати поступове економічне відновлення, зумовлене стабілізацією внутрішньої ситуації та активною реалізацією масштабних програм післявоєнної відбудови. Відновлення економічної динаміки відбуватиметься насамперед за рахунок інтенсивного розвитку інфраструктурних проєктів, зростання інвестиційної активності та посилення внутрішнього попиту.

Прогнозується, що темпи зростання валового внутрішнього продукту в середньостроковій перспективі становитимуть у межах 4–6% щорічно. Основними драйверами цього зростання будуть:

- активізація капіталовкладень у відновлення пошкоджених об'єктів інфраструктури;
- залучення прямих іноземних інвестицій та міжнародної фінансової допомоги;
- зростання внутрішнього споживання та поступове відновлення експортного потенціалу.

Очікується позитивна динаміка бюджетного балансу — дефіцит державного бюджету поступово зменшуватиметься внаслідок зростання доходної частини та вдосконалення механізмів управління видатками. Особливе значення матимуть впровадження багаторічного бюджетного планування, посилення фіскальної дисципліни, раціоналізація бюджетних витрат та підвищення ефективності адміністрування податкових надходжень. Паралельно триватиме робота над реструктуризацією та рефінансуванням державного боргу з метою зниження боргового навантаження на бюджет.

У період поствоєнної трансформації передбачається також суттєве поживавлення на ринку державних цінних паперів. Зростання довіри до інструментів державного фінансування сприятиме залученню інвестиційних

коштів, у тому числі іноземного походження, в облігації внутрішньої державної позики, що позитивно вплине на стабілізацію боргового портфеля.

Крім того, формування сприятливого інвестиційного клімату стане важливою передумовою для довгострокового економічного зростання. Пріоритетними заходами у цій сфері мають стати гарантування прав власності, спрощення регуляторних процедур, боротьба з корупцією та забезпечення передбачуваності державної політики. Такий комплекс заходів забезпечить приплив іноземного капіталу в ключові галузі економіки — інфраструктуру, енергетику, аграрний сектор, що стане запорукою зростання національного виробництва та загального добробуту населення.

Фінансова політика України в найближчій перспективі буде зосереджена на забезпеченні макроекономічної стабільності в умовах післявоєнного відновлення. Пріоритетними напрямками її реалізації стануть: стимулювання економічного зростання, збільшення доходів державного бюджету, підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, зниження дефіциту бюджету та боргового навантаження, контроль інфляційних процесів і формування сприятливого інвестиційного середовища. Усе це має забезпечити поступовий перехід до сталого розвитку економіки та підвищення добробуту населення.

Підвищення ефективності фінансової політики вимагає скоординованих дій за кількома напрямками: удосконалення бюджетного процесу, модернізація податкової системи, раціоналізація управління державним боргом, активізація інвестиційної діяльності, а також посилення дієвості монетарної політики. Реалізація цих заходів можлива лише за умов наявності політичної рішучості, професійного кадрового забезпечення органів публічного управління та налагодженого діалогу між владою, бізнесом і громадянськістю.

Таким чином, формування фінансової політики нової якості є ключовим чинником, що визначатиме подальший соціально-економічний курс держави у період повоєнної трансформації.

3.2. Світовий досвід реалізації державної фінансової політики

У період 2020–2025 років державна фінансова політика в різних країнах зазнала суттєвих змін під впливом глобальних економічних і соціальних викликів. Пандемія COVID-19, енергетична та продовольча кризи, військові конфлікти і посилення геополітичної нестабільності зумовили необхідність адаптації національних фінансових стратегій до нових реалій. Уряди держав активізували використання фінансових інструментів для підтримки економіки, збереження соціального захисту населення та забезпечення фіскальної стійкості. Досвід розвинених країн засвідчує, що стратегія державної фінансової політики ґрунтується на принципах ефективного перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП) через бюджетну систему. У країнах Скандинавії, зокрема у Швеції, Данії та Фінляндії, частка централізації ВВП у бюджеті традиційно перевищує 50%. Це дозволяє реалізовувати масштабні соціальні програми та підтримувати високий рівень добробуту громадян. У державах Західної Європи, таких як Німеччина, Франція та Нідерланди, показник бюджетної централізації коливається в межах 40–45%, тоді як у США та Великій Британії – близько 30%, що відповідає ліберальній моделі фінансової політики з обмеженим втручанням держави в економіку. Наприклад, у 2025 році бюджетний дефіцит США становив 6,4% ВВП, а державний борг перевищив 122% ВВП, що є наслідком масштабних фіскальних стимулів, податкових пільг та зростання оборонних і соціальних видатків. У Японії державний борг сягнув рекордного рівня — понад 263% ВВП, при цьому уряд країни відмовився від подальших податкових послаблень, надаючи перевагу стабілізації фінансів та збереженню інфраструктури соціального забезпечення. У країнах Європейського Союзу, попри намагання дотримуватись Маастрихтських критеріїв, також спостерігалось перевищення допустимих меж дефіциту бюджету та державного боргу. Так, у Франції в 2024 році держборг сягнув 112,2% ВВП. Причиною стали

наслідки пандемії, енергетичної кризи та потреба у фіскальному стимулюванні економіки.

У країнах із трансформаційною економікою фінансова політика зазнала особливої динаміки. Польща демонструвала стабільність, утримуючи дефіцит бюджету в межах 3% ВВП і зберігаючи борг на рівні 50%, завдяки ефективному податковому адмініструванню та інвестиціям в інфраструктуру. Чехія зосередилась на модернізації системи оподаткування, реформі державних видатків та підтримці інноваційного бізнесу. Україна, зіткнувшись із повномасштабною війною, опинилася у критичному стані: у 2025 році бюджетний дефіцит становив 19,4% ВВП, а державний борг перевищив 100%. Основними джерелами фінансування стали зовнішні запозичення, гранти і кредити від МВФ, Світового банку та Європейського Союзу. Міжнародна фінансова допомога дозволяє Україні підтримувати функціонування державного апарату та надавати соціальні послуги, однак у середньостроковій перспективі гостро постає питання фіскальної консолідації та реструктуризації боргу.

У глобальному вимірі фінансова політика 2020–2025 років супроводжувалася стрімким зростанням державного боргу. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, сукупний борг країн ОЕСР перевищив \$100 трлн, що становить понад 100% світового ВВП. Водночас витрати на обслуговування боргу зросли до 3,3% ВВП, що перевищило навіть оборонні витрати в деяких державах. Зростання процентних ставок у США, ЄС і Японії додатково ускладнило ситуацію, змусивши уряди шукати баланс між потребами фінансування та фіскальною дисципліною. На цьому тлі зросла роль результативного бюджетування: програмно-цільовий метод, який широко впроваджувався у Німеччині, Канаді та Скандинавських країнах, дозволяє узгоджувати державні видатки з досягненням конкретних соціально-економічних результатів. Одночасно поширюється індикативне планування, що забезпечує гнучкість у фінансовому управлінні та врахування ризиків при формуванні бюджету.

Повномасштабна війна в Україні, яка триває з лютого 2022 року, суттєво

вплинула на державну фінансову політику багатьох розвинених країн, зокрема членів Європейського Союзу, США, Великої Британії, Канади, Японії та інших. Її наслідки проявилися у кількох ключових напрямках:

1. Перегляд бюджетних пріоритетів. Уряди розвинених країн збільшили державні витрати на оборону, безпеку, гуманітарну допомогу та підтримку України. Наприклад, США лише у 2022–2023 роках виділили понад 75 млрд доларів на військову, фінансову та гуманітарну допомогу Україні. Європейські країни (особливо Польща, Німеччина, країни Балтії) спрямували значні ресурси на обороноздатність та адаптацію військово-промислового комплексу.

2. Фіскальні стимули для компенсації енергетичної кризи. Через скорочення поставок енергоносіїв з Росії у 2022–2023 роках держави ЄС були змушені вдаватися до субсидій для бізнесу і населення, компенсаційних програм, встановлення граничних цін на енергію та розширення програм соціального захисту. Це спричинило зростання бюджетних видатків та збільшення дефіциту державних фінансів. Наприклад, Німеччина створила фонд підтримки у 200 млрд євро для подолання енергетичної кризи.

3. Зростання державного боргу та обслуговування боргових зобов'язань. Фінансування нових бюджетних зобов'язань відбувалося переважно за рахунок запозичень. У країнах ЄС спостерігалось зростання державного боргу, зокрема у Франції, Італії, Бельгії. З огляду на підвищення облікових ставок центральними банками для боротьби з інфляцією, зросла вартість обслуговування боргу, що створило додаткове навантаження на бюджети.

4. Інфляційний тиск та реагування центральних банків. Війна спричинила глобальну інфляцію, особливо через подорожчання енергоносіїв, зерна та металів. У відповідь центральні банки (ФРС США, ЄЦБ, Банк Англії тощо) почали підвищувати ставки, що також вплинуло на фінансову політику урядів — їм довелося балансувати між антикризовими витратами та обмеженням попиту.

5. Реформування енергетичної та оборонної політики. Після початку війни розвинені країни активізували інвестиції у відновлювану енергетику, інфраструктуру LNG-терміналів, енергетичну незалежність і модернізацію

армій. Це потребувало перегляду середньострокових бюджетних планів і пріоритетів державних інвестицій.

6. Посилення механізмів фінансової солідарності. У межах ЄС активізувалися механізми фінансової підтримки між країнами: запуск спільних фондів, координація бюджетної політики, зокрема в межах інструменту NextGenerationEU, який був адаптований до нових викликів.

Таким чином, війна в Україні спричинила у розвинених державах перехід до більш активної та мобілізованої фінансової політики: зросли обсяги державних витрат, посилився фокус на безпеку, енергетичну автономію та підтримку союзників. Одночасно держави зіткнулися з дилемою між необхідністю підтримки економіки та ризиком надмірної боргової залежності й інфляційного тиску.

Світовий досвід реалізації державної фінансової політики у 2020–2025 роках демонструє високу адаптивність різних моделей бюджетного управління до сучасних викликів. Незалежно від рівня розвитку, усі держави прагнуть до фінансової стабільності, стимулювання зростання та підвищення ефективності використання державних фінансів. Для України особливо актуальним є впровадження найкращих практик програмно-цільового підходу, цифровізації податкового адміністрування та прозорості бюджетного процесу. Це дозволить не лише зміцнити фінансову стійкість держави в умовах війни та післявоєнного відновлення, а й забезпечити основу для сталого соціально-економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

Фінансова політика держави являє собою цілісну систему заходів, спрямованих на прогнозування, планування, організацію та контроль фінансових відносин, що виникають у процесі формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів. Основною метою цих заходів є забезпечення ефективного виконання державою своїх функцій у сфері економіки та соціального розвитку.

Об'єктом фінансової політики виступає фінансова система, яка охоплює сукупність фінансових відносин, що виникають при формуванні, акумулюванні та використанні грошових фондів держави, підприємств, фінансових установ, домогосподарств та інших суб'єктів фінансової діяльності.

Процес реалізації фінансової політики включає кілька послідовних етапів: визначення стратегічних напрямів розвитку фінансової системи відповідно до загальнодержавних економічних та соціальних цілей; розробка цільових програм розвитку публічних і корпоративних фінансів; формування механізмів реалізації визначених концепцій, стратегій та програм; організація системи моніторингу та контролю за ефективністю впровадження фінансової політики.

Кінцевими цілями ефективної державної фінансової політики є: стимулювання зростання валового внутрішнього продукту; підвищення ефективності використання державних фінансових ресурсів з урахуванням суспільних потреб; досягнення раціонального розподілу фінансових потоків між секторами економіки, соціальними групами населення та регіонами.

Одним із ключових завдань фінансової політики є узгодження фінансових інтересів усіх учасників економічної системи: органів влади, суб'єктів господарювання, домогосподарств. Для цього держава має застосовувати такі механізми фінансового регулювання, які сприятимуть оптимальному зростанню національного доходу, справедливому розподілу доходів і видатків у межах бюджетної системи, ефективному використанню та збереженню фінансових

ресурсів, а також формуванню належних умов для їх накопичення та відтворення.

Фінансова політика охоплює два основні напрями: фінансову політику у сфері державних фінансів та у сфері недержавних фінансів. Основним інструментом реалізації державної фінансової політики виступають державні фінанси, через які здійснюється первинний і вторинний розподіл значної частки валового внутрішнього продукту. Вважається, що державний фінансовий сектор опосередковує до 80% усіх фінансових ресурсів країни, включаючи діяльність різноманітних інституцій, які забезпечують функціонування бюджетної, податкової, боргової, трансфертної та інвестиційної політики.

Особливу складність у реалізації фінансової політики становить управління фінансами державного сектора економіки, тобто підприємств, майно яких повністю або частково належить державі чи місцевим громадам. Ефективне управління цими ресурсами потребує чіткої координації між фіскальними органами, контролюючими структурами та власне самими суб'єктами господарювання державної форми власності.

Аналіз сучасного стану фінансової політики України засвідчив наявність низки викликів, що суттєво впливають на її ефективність. Однією з ключових проблем залишається хронічний дефіцит державного бюджету. Хоча доходи бюджету поступово зростають, видатки зростають ще інтенсивніше, що призводить до поглиблення фінансового розриву та потреби у значних обсягах внутрішніх і зовнішніх запозичень. Зокрема, бюджетний дефіцит збільшився з - 84,3 млрд грн у 2019 році до -1327,7 млрд грн у 2023 році, що свідчить про серйозні розбалансування у бюджетній системі. Відношення дефіциту до ВВП зросло до 24,1% у 2023 році, що є критичним показником бюджетної нестійкості.

Економіка України в період з 2019 по 2023 рік зазнала глибоких потрясінь, спричинених пандемією COVID-19 та повномасштабною агресією з боку росії. Водночас у 2023 році було зафіксовано зростання ВВП до рівня 5518 млрд грн, що стало результатом післявоєнної відбудови, міжнародної фінансової підтримки, активізації інвестицій та відновлення внутрішнього попиту.

Інфляційний тиск у зазначений період був надзвичайно високим, особливо у 2022 році, коли індекс споживчих цін сягнув 126,6%. Це зростання було зумовлено низкою як зовнішніх (зростання цін на енергоносії, глобальна інфляція), так і внутрішніх факторів (розрив логістичних ланцюгів, збільшення бюджетних витрат на оборону та соціальну сферу, девальвація національної валюти).

Таким чином, фінансова політика України перебуває у фазі адаптації до кризових умов, що потребує перегляду підходів до управління державними фінансами, посилення фіскальної дисципліни, реструктуризації бюджетних пріоритетів і створення ефективних механізмів управління борговими зобов'язаннями.

Суттєве зростання загального обсягу державного боргу — на 66,1% за останні роки — свідчить про значне посилення фіскального навантаження на державний бюджет. Збільшення боргових зобов'язань обмежує бюджетні можливості уряду, оскільки вагома частина бюджетних коштів спрямовується на обслуговування боргу. Це, у свою чергу, знижує обсяги фінансування таких критично важливих сфер, як соціальний захист, розвиток інфраструктури, модернізація економіки та інноваційна діяльність.

У відповідь на ці виклики Україна активно розширює співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, включаючи МВФ, Світовий банк та ЄБРР. Одним із важливих напрямів стабілізації залишається залучення прямих іноземних інвестицій. Ці заходи мають на меті не лише забезпечення короткострокової фінансової підтримки, а й формування основ для стійкого економічного зростання у довгостроковій перспективі. Водночас актуальним завданням залишається зміцнення внутрішньої фінансової архітектури держави, передусім банківського сектору, а також розробка й впровадження ефективної політики управління фінансовими ризиками.

Окремо слід наголосити, що серйозним стримувальним фактором для реалізації фінансової політики в Україні залишається високий рівень корупції, який знижує ефективність використання бюджетних ресурсів, підриває довіру до

державних інституцій та ускладнює співпрацю з міжнародними партнерами. Додаткові ризики створюють геополітична нестабільність, зовнішньополітична агресія, енергетична залежність та внутрішні макроекономічні дисбаланси, зокрема інфляційний тиск.

Таким чином, забезпечення ефективної реалізації фінансової політики потребує не лише зміцнення фінансових інститутів, а й рішучих антикорупційних реформ, підвищення прозорості бюджетного процесу та реалізації стратегічного бачення фінансового розвитку в умовах високої турбулентності.

Серед ключових напрямів удосконалення фінансової політики України слід виокремити такі пріоритети: забезпечення прозорості бюджетного процесу та звітності, що передбачає запровадження механізмів публічного контролю, цифровізації фінансових даних і підвищення відповідальності органів державної влади; комплексна реформа податкової системи, спрямована на її спрощення, справедливості і стимулювання підприємницької ініціативи, а також боротьбу з тіньовою економікою; оптимізація управління державним боргом через зменшення вартості запозичень, збільшення частки довгострокових інструментів фінансування та зниження залежності від зовнішнього кредитування; активне стимулювання інвестиційної діяльності, у тому числі через удосконалення регуляторного середовища, гарантування захисту прав інвесторів та розвиток інфраструктури.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що підвищення ефективності фінансової політики України потребує впровадження системних реформ, орієнтованих на зміцнення прозорості, стабільності та результативності управління державними фінансами. Реалізація цих завдань стане запорукою сталого економічного розвитку, зниження соціальної напруги та підвищення добробуту населення в умовах посткризового відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни: Бізнесінформ, 2021. С. 341–345.
2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / За науковою редакцією В.М. Федосова. К. : Либідь, 2000. 486 с.
3. Богдан Т.П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 27–45
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
5. Бюджетні інструменти економічного відновлення та розвитку у 2024 році. URL: <https://decentralization.ua/news/17372>
6. Ванькович Д. Теоретико-методологічні засади та механізм реалізації фінансової політики в Україні [Текст]: автореф. дис д-ра екон. наук: 08.00.08 / Ванькович Данило Володимирович; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2015. 41 с.
7. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації: монографія. Київ: Знання України, 2020. 423 с
8. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник / К.: НІОС, 2003. 411 с.
9. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України : підручник. Київ : ЦУЛ, 2003. 608 с.
10. Гайбура Ю.А. Управління державним боргом України: стан і перспективи. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. №42. 2024. С. 82-89
11. Гнидюк, І., Маршук, Л., Тімошенко, Н. Сучасний стан дохідності банківського сектору України. *Економіка та суспільство*. 2024. (62). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-28>
12. Григорська О.С. Сутнісна характеристика фінансової політики

держави. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «економіка». Острог : Вид-во НУ«ОА», 2019. № 2(30). С. 51–54.

13. Давиденко Н.М., Лісовська А.С. Зарубіжний досвід управління державним боргом та можливості його адаптації в Україні. *Український економічний часопис*. 2023. Вип. 3. С. 32–37.

14. Державний веб-портал бюджету для громадян [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/>

15. Доброскок С. Напрямки удосконалення фінансової політики України в умовах структурних реформ. Одеса : *Одеський національний економічний університет*, 2019. № 4(246). С. 23–34.

16. Замкова Н., Гнидюк І. Фінансова політика субнаціонального рівня. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 3. С. 66–78. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2020/03/06.pdf> (

17. Запатріна І.В. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір: Вісник КНТЕУ, 2019. № 2. С. 59–73.

18. Кобеля М. Я. Теоретичні положення та суть фінансової політики держави. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 160–164.

19. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

20. Коровій В. В. Державна фінансова політика : монографія. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 388 с.

21. Ліхоносова Г. С. Фінансова безпека країни в умовах цифровізації соціально-економічних процесів / Г. С. Ліхоносова // Часопис економічних реформ. 2023. № 2. С. 48-53

22. Макконнелл К.Р., Брю С.Л.. Економікс: принципи, проблеми і політика, 2003. 972 с.

23. Маршук Л. М., Мовчан Д. О., Покойовий О. О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228>

24. Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/internationalreserves->

allinfo/dynamics?startDate=01.01.2019&endDate=31.12.2024

25. Національна стратегія доходів на 2024-2030 рр. [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. Режим доступу:

https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%B4%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2_2030.pdf

26. Офіційний сайт Державної казначейської служби України URL: <https://www.treasury.gov.ua>

27. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://www.ukrstat.gov.ua/http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8168/>

28. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

29. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави : монографія / Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 440 с.

30. Сидор І. Фінансова політика держави: теоретичні аспекти та практична реалізація в Україні. Світ фінансів. 2019. Випуск 4(21). С. 44–53.

31. Ситник Н., Шутко А. Стан боргової безпеки України в умовах економічної та політичної нестабільності. Молодий вчений. 2022. № 4 (104). С. 105–109.

32. Софієнко А.П. Зовнішні державні запозичення в стратегії фінансової стабілізації України. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 210–217.

33. Танклевська Н. С. Удосконалення державної фінансової політики. *Науково-теоретичний економічний журнал «Продуктивні сили України»*. 2019. С. 56–61.

34. Татарин Н.Б., Закорко К.К.. Вплив пандемії на стан фінансового ринку України – реалії сьогодення. Державна фінансова політика України в умовах євроінтеграції: погляди науковців та практики : ЛНУ іме-ні Івана Франка, 2021. С. 316–318.

35. Тимошенко М. В. Бюджетна політика України в умовах невизначеності та протидії геополітичним викликам. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична, 2023.
36. Устинова І. П., Савліва Н. О., Бардачевська А. М. Проблеми розвитку фінансової системи України. *Юридичний вісник. Конституційне та адміністративне право*, 2022, с. 100-105.
37. Фоміна А. Х. Інструментарій забезпечення фінансової стійкості держави в умовах повоєнного відновлення : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» / наук. керівник А. О. Попова. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. 126 с.
38. Чугунов І., Пасічний М. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Scientia fructuosa*, 2019. № 5. С. 5–18. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/820/760>
39. Шеїн О. Ю. Бюджетна політика забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... д-ра філософії : 05 - Економіка ; 051 - Соціальні та поведінкові науки / Шеїн Олександр Юрійович ; наук. кер. О. А. Ходжаян, наук. кер. Л. С. Мельник ; КНУТД. - Київ, 2025. - 262 с.
40. Chuhunov I. Dokhody Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. *Scientia fructuosa (Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu)*/ Chuhunov I., Pasichnyi M., Nikitishyn A. no. 5. 2022. Available at: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1572/1497>
41. Lars E. O. Svensson (2012), The Relation between Monetary Policy and Financial Policy, *International Journal of Central Banking*. URL: <https://www.ijcb.org/journal/ijcb12q0a18.pdf>